

Socialpedagogiskt arbete i rollen som skolkurator

Alexandra Drott

Examensarbete 15 Hp
Socialt arbete och socialpedagogik, 61 – 90 Hp
Socialpedagogiska programmet
Institutionen för individ och samhälle
Vårterminen 2016

Sammanfattning

Socialpedagogiken är ett relativt outforskat område i skolans värld och det råder olika meningar kring vad socialpedagogiken skulle kunna och faktiskt redan bidrar med ute i det svenska skolsystemet. Studien som är en uppsats på C-nivå syftar att fånga socialpedagogiskt arbete ur en specifik yrkesgrupps perspektiv, nämligen skolkuratorns. Det empiriska materialet består av semistrukturerade forskningsintervjuer med 5 skolkuratorer som alla är utbildade socialpedagoger. Studien har ett explorativt syfte där kärnan alltså består i att ge en bild av hur skolkuratorerna själva uppfattar att de använder socialpedagogiken i sin yrkesroll som skolkuratorer. Studiens teoretiska ramverk bygger på socialpedagogiskt traditionella tankemodeller om individen som formar sin identitet i relation till sin omgivning och de lärandeprocesser som finns att hitta i denna växelverkan mellan individ och samhälle. Socialpedagogiska perspektiv om *gemenskap*, *delaktighet*, *empowerment*, *dialog*, *inklusion* och *exklusion* har fungerat som utgångspunkter att betrakta skolkuratorernas erfarenheter utifrån. Materialet har analyserats med analysmetoden IPA och resulterade i 4 övergripande teman: *Relationsbyggande*, *Skapandet av insocialiserande processer*, *Inklusion* och *Fokus på det som fungerar*. I diskussionsdelen diskuteras studiens relevans för det sociala fältet och för den aktuella situationen i dagens svenska skola.

Nyckelord: *Skolkurator, socialpedagogik, gemenskap, delaktighet, empowerment, dialog, inklusion och exklusion.*

Abstract

Social pedagogy in the role of the school counselor

Social pedagogy is a relatively unexplored area in the Swedish school-system and there are different opinions about what social pedagogy could, and indeed already contribute with out in the Swedish schools. The study, a thesis C-level aims to capture the social pedagogical work out a specific profession perspective, the school counselors. The empirical material consists of semi-structured research interviews with five school counselors who are all trained social pedagogues. The study has an exploratory purpose where the core is to provide a picture of how the school counselors themselves perceive that they use social pedagogy in their professional role as school counselors. The theoretical framework is based on a social pedagogical perspective built on traditional social pedagogical thoughts and theories. These theories and concepts all focuses on the individual that shapes their identity in relation to their environment and the learning processes that can be found in the interaction between the individual and society. Theories about *community*, *participation*, *empowerment*, *dialogue*, *inclusion* and *exclusion* has served as starting points to consider the experiences given by the school counselors. The material was analyzed with the analytical IPA and resulted in four broad themes: *Relationship building*, *Creating socializing processes*, *Inclusion* and *Focus on what works*. In the discussion section the study's relevance to the social field and the current situation in Swedish schools today is addressed.

Key-words : *School counselor , social pedagogy, community, participation, empowerment, dialogue, inclusion and exclusion.*

Sidantal: 43

Författare: Alexandra Drott

Handledare: Anna Johansson

Examinator: Göran Adamsson

Datum: Maj 2016

Förord

Jag vill börja med att ge ett stort tack till de skolkuratorer som valde att dela med sig av sina kloka tankar och erfarenheter till mig. De är era röster som denna studie bygger på och jag hoppas att ni ska känna igen er själva och även lära känna varandra när ni läser uppsatsen. Tack för er tid och ert engagemang. Er yrkesglädje och kreativitet har inspirerat mig genom hela processen och jag hoppas att ni ska finna att studien låter det fantastiska arbete ni gör varje dag ute på era skolor komma till sin rätt. Barn är guldkorn och det är vår uppgift som vuxna att lysa på dem så att de får möjligheten att glittra och glänsa. Jag är övertygad om att ni strålar på de barn och ungdomar ni möter varje dag.

Precis som flera av mina informanter så menar jag att det *händer* någonting under dessa tre år på socialpedagogiska programmet. Man kommer inte ut på andra sidan som samma person som man var när man gick in. Jag vill passa på att tacka alla lärare och studenter på socialpedagogiska programmet 2013-2016 för den här tiden. Våra inspirerande föreläsningar, seminarium, diskussioner och samtal har tillslut mynnat ut i denna studie som även varit ett sätt för mig att knyta ihop säcken.

Jag måste även passa på att tacka min handledare Anna Johansson för alla tips, alla höga krav och alla dina uppmuntrande ord på vägen. Utan dig hade detta arbete inte varit vad det är idag. Jag vill även skicka i väg en stor skopa med tacksamhet till mina nära och kära för att ni som vanligt stöttar och tror på mig även när jag själv undrar om jag kanske tagit mig vatten över huvudet.

Alexandra Drott

2016-06-01 Trollhättan

DEL I	5
1. INLEDNING	5
2. BAKGRUND	7
2.1 SKOLKURATORNS ROLL.....	7
2.2 SOCIALPEDAGOGIKENS ROLL I VÄRLDEN	8
3. SYFTE/PROBLEMSTÄLLNING	9
4. STUDIENS TEORETISKA RAMVERK	10
4.1 SOCIALPEDAGOGIKENS GRUNDLÄGGANDE TANKEMODELLER.....	10
4.2 EMPOWERMENT OCH DIALOG	11
4.3 SKOLAN SOM GEMENSKAPANDE ARENA	12
5. TIDIGARE FORSKNING	15
5.1 SÖKANDET AV RELEVANT TIDIGARE FORSKNING	15
5.2 ETT SOCIALPEDAGOGISKT FÖRHÅLLNINGSSÄTT I SKOLAN	15
5.3 SOCIALPEDAGOGIK OCH NÄTMOBBING I SKOLAN	16
5.4 SOCIALPEDAGOGIKENS UTRYMME BLAND ANDRA YRRESKATEGORIER I SKOLAN.....	17
5.5 SKOLKURATORNS ARBETSUPPGIFTER	17
5.6 HANDLINGSUTRYMME I ROLLEN SOM SKOLKURATOR.....	18
DEL II	18
6. METOD	18
6.1 URVAL	19
6.2 MALMLETARE ELLER RESENÄR	19
6.3 ETISKA ÖVERVÄGANDEN OCH MIN FÖRFÖRSTÅELSE	20
6.4 GENOMFÖRANDE.....	22
6.5 ANALYSMETOD.....	22
6.6 VALIDITET & RELIABILITET.....	23
DEL III	24
7. RESULTAT	25
7.1 PRESENTATION AV INFORMANTERNA	26
7.2 RELATIONSSKAPANDE	26
7.3 SKAPANDET AV INSOCIALISERANDE PROCESSER.....	30
7.4 INKLUSION	32
7.5 FOKUS PÅ DET SOM FUNGERAR.....	34
8. SLUTDISKUSSION	37
LITTERATURFÖRTECKNING	40
BILAGA 1.....	41
BILAGA 2.....	42
BILAGA 3.....	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.

Del I

1. Inledning

Socialpedagogiken är på flera arenor i det sociala fältet ett relativt nytt fenomen och ett outforskat område. Eftersom jag själv arbetar som skolkurator när jag inte studerar till socialpedagog vid högskolan väst så bygger intresset av att studera socialpedagogiskt arbete i rollen som skolkurator mycket på egna erfarenheter. Det råder olika meningar kring huruvida skolkuratorn kan eller bör vara socialpedagog och i många kommuner har man utformat riktlinjer som slår fast att skolkuratorn bör vara socionom. Eftersom jag själv har en förförståelse av hur socialpedagogiskt arbete i rollen som skolkurator kan se ut anser jag att denna otydlighet är bekymmersam.

Socialpedagogiken har tidigare kallats både svårfångad och svårgreppbar (Eriksson & Markström, 2000). Man har tidigare påstått att begreppet socialpedagogik är tvetydigt och alltså inte enkelt låter sig förklaras (Hämäläinen, 2013). Trots att socialpedagogiken idag utgör en stor del av de sociala arbete som bedrivs och genomsyrar många delar av de sociala fältet både nationellt och internationellt är det vanligt att man får en ganska djup rynka mellan ögonbrynen då man försöker fånga in och förklara essensen av vad det är som utgör och särskiljer socialpedagogiken från resten av det sociala arbetet. Socialpedagogiken riskerar enligt min erfarenhet att användas som vackert "tjänstemannafluff" att beskriva sina insatser och behandlingsmetoder med hjälp av. Skulle jag fått en krona varje gång en släkting eller bekant frågat mig "vad var det nu igen du studerade till?" så hade mitt studentliv definitivt varit enklare ekonomiskt. Socialpedagogik används ibland som ett tråkigt nog ganska innehållslöst begrepp vilket kan utlösa ett svagt hummande i möteslokalen följt av nickande instämmande huvuden, ungefär som när kejsaren stolt spatserade ner för catwalken bärande ingenting annat än sin födelsedräkt. Rätt vad det är så kanske någon ropar "Men, han är ju naken!" och då får man ju hoppas att verksamhetens företrädare, kollegan eller att man själv kan ge ett välgrundat svar på vad det egentligen är som är just socialpedagogiskt arbete och vad som är något annat. Kanske är den gränsen inte helt enkelt dragen men denna studie syftar åtminstone göra ett försök att framhäva socialpedagogiskt arbete ur en specifik yrkesgrupps perspektiv, nämligen skolkuratorns

Det saknas forskning på det socialpedagogiska området och det saknas kunskap på det sociala fältet om vad en socialpedagog egentligen pysslar med. Denna "vita fläck" inom det sociala fältet skapar åsikter kring vad socialpedagogiken egentligen bör ha för plats inom olika verksamheter. Åsikter som egentligen saknar vetenskaplig grund och som medför att socialpedagogiken ges olika plats och tillskrivs olika innebörder inom olika kommuner och verksamheter. Intresset av att undersöka hur praktiskt socialpedagogiskt arbete kan se ut i rollen som skolkurator kommer även ur den debatt som just nu förs från bland annat lärarförbundets sida kring hur man på bästa sätt ska lösa den aktuella lärarbristen (Jällhage 2016). Samhället genomgår idag som alltid stora förändringar och kanske skulle man kunna

argumentera att Sverige och den välfärd vi kommit att betrakta som självklar just nu genomgår en av de största prövningar som landet tidigare skådat. Det talas om kris och om en skola i nöd på flera plan. Förutom en stor lärarbrist så kommer det alarmerande rapporter som visar att svenska ungdomars kunskaper i matematik, läsförståelse och naturkunskap försämrats avsevärt (Ekström & Wester, 2013). Man talar om att ”låta lärare vara lärare” och att det finns en önskan om fler vuxna i skolan som kan arbeta sida vid sida med pedagogerna men med fokus på sociala frågor. Skolverket slår i sin lägesbedömning för 2015 fast att det är dags att börja oroa sig för och att framförallt satsa på den svenska skolan då man anser att situationen är bekymmersam (Ekström & Lindvert, 2015).

Allt fler elever går idag ur grundskolan utan behörighet till gymnasieskolans nationella program och skolverket menar att skolan inte lyckas överbrygga de olika förutsättningar som tycks påverka barn och ungas möjligheter att lyckas i skolans värld trots att detta är målsättningen. Föräldrars utbildningsnivå, kön och om man har eller inte har en utländsk bakgrund är exempel på faktorer som påverkar elevernas förutsättningar för att lyckas i skolan (Ekström & Lindvert, 2015). Detta är långt ifrån den skola som beskrivs i skollagen (2010:800) 1 kap 8 §:

Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag.

I diskrimineringslagen (2008:567) finns bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområdet oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Lag (2014:960).

Under 2015 kom 31 000 nyanlända barn till Sverige i åldrarna 1-12 och 40 000 nyanlända barn i åldrarna 13-18 (Skolverket, 2016) och det pågår just nu en samhällelig och politisk diskussion kring hur man bäst möter de elever som kommit till Sverige från krigsdrabbade länder. Målet är att säkerställa att varje elev får tillgång till en likvärdig utbildning. Det råder enligt min mening inga tvivel om att utmaningarna i skolan är många och att ett socialt fokus på lärande efterfrågas. Lärarförbundet har bland annat kommit med förslag på viktiga åtgärder för att möta nyanlända elever där man önskar fler yrkeskategorier i skolorna och en utökning av elevhälsan genom att bland annat anställa fler socialpedagoger i skolan som kan arbeta med elevernas sociala utveckling (Åstrand, 2016). Med denna situation i svensk skola i bakhuvudet samt de många frågetecken som ännu inte har rätats ut kring socialpedagogiskt arbete både i skolan och på annat håll blir det naturligt att vara nyfiken på vad socialpedagogiskt arbete i skolan kan innebära. Studien spelar en viktig roll för det sociala fältet eftersom den ger ett exempel på socialpedagogiskt arbete i praktiken. Jag skulle därför

vilja hävda att studien fångar mer än bara mitt eget intresse för ämnet och att den även har en betydelse för samhället och skolan i en bredare diskussion kring vad socialpedagogiken skulle kunna och faktiskt redan bidrar med ute i våra skolor. Skolan är allas vår ensak och berör oss alla som samhällsmedborgare på ett eller annat sätt. Jag vill hävda att vi har ett utforskat område i skolans värld, nämligen socialpedagogiken.

Studien bygger på kvalitativa forskningsintervjuer med 5 skolkuratorer som är utbildade socialpedagoger och syftar alltså att fånga in deras uppfattning av vad som egentligen är socialpedagogiskt med deras arbete. Intervjuerna spelades in, transkriberades och analyserades sedan med hjälp av analysmetoden Interpretative phenomenological analysis eller IPA. Materialet kodades systematiskt och ur detta arbete växte 4 övergripande teman fram. *Relationsbyggande, Skapandet av insocialiserande processer, Inklusion och Fokus på det som fungerar*. Dessa tema utgör studiens resultat.

2. Bakgrund

2.1 Skolkuratorns roll

Enligt skollagen (2010:800) ska varje förskola, grundskola, grundsärskola, sameskola, specialskola, gymnasieskola och gymnasiesärskola ha en elevhälsa som arbetar främst förebyggande och hälsofrämjande. Elevhälsan ska kunna erbjuda olika insatser vilka kan vara medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska. Skolkuratorns roll i elevhälsan handlar främst om förebyggande och hälsofrämjande insatser av psykosocial karaktär. Arbetsuppgifterna kan bestå i allt från enskilda samtal med elever till förebyggande arbete på grupp och organisationsnivå. Som skolkurator fungerar du även som en brygga mellan skolan och andra instanser som till exempel barn och ungdomspsykiatri, habiliteringen och socialtjänsten. Skolkuratoren ansvarar även för sociala bedömningar som bland annat blir aktuella när en elev ska skrivas in på särskola och/eller som en del av en allsidig elevutredning. Skolkuratoren är idag en funktion i elevhälsan som även omnämns i skollagen som en person som eleverna ska ha tillgång till. Skolkuratoren arbetar med psykosociala frågor på individ, grupp och organisationsnivå. På många skolor har skolkuratoren ett fokus på det sociala klimatet och på skolans värdegrundsarbete. Skolkuratoren arbetar främjande och förebyggande med trivsel och värderingar på individ, grupp och organisationsnivå. I och med den nya skollagen (2010:800) som trädde i kraft 2010 så ska alla skolor nu ha tillgång till en skolkurator som en del i den samlade elevhälsan. I socialstyrelsens riktlinjer för elevhälsan listar man skolkuratorns psykosociala insatser och beskriver att kuratören ska arbeta med att:

- tillföra psykosocial kompetens som ett stöd i det pedagogiska arbetet och i den övergripande planeringen av elevhälsans arbete
- genomföra samtal, såsom stöd-, motivations- och krissamtal liksom utredande och rådgivande samtal med enskilda elever och deras familjer relaterade till skolsituationen
- på rektorns uppdrag utreda och bedöma den sociala och psykosociala situationen för enskilda elever, bland annat som underlag inför beslut om särskilt stöd och vid upprättande av

åtgärdsprogram samt inför elevernas mottagande i grund- och gymnasiesärskola

- ge handledning och konsultation till skolans övriga personal
- bidra med kunskap om risk- och skyddsfaktorer för elevers hälsa, sociala situation, lärande och utveckling
- bidra med kunskaper om samhällets stödsystem
- delta i arbetet med skolans struktur och organisation när det gäller värdegrund och likabehandling .
- ta till vara kunskap om elevernas generella psykosociala hälsa och sociala situation i elevhälsans övriga arbete.

(Holm & Ekström, 2014)

Traditionellt sett är det vanligast att skolkuratoren är utbildad socionom men idag tar fler och fler andra yrkesgrupper plats i skolans värld och arbetar som skolkuratorer. Det finns kommuner som, precis som jag nämnt tidigare upprättat riktlinjer kring skolkuratorns utbildning där man slår fast att skolkuratoren bör vara socionom. Det finns dock ingen lagstiftning som stödjer detta och det är idag inte ovanligt att skolkuratoren har någon annan typ av socialt inriktad högskoleutbildning som exempelvis beteendevetare eller socialpedagog.

2.2 Socialpedagogikens roll i världen

I Sverige ges kurser i socialpedagogik inom ramen för exempelvis socionomprogrammet och på högskolan väst i Trollhättan finns det socialpedagogiska programmet som idag är en treårig utbildning på 180 högskolepoäng som ibland annat innehåller kurser ibland annat pedagogik, psykologi och sociologi samt en för det sociala fältet relevant kunskap i lagstiftning och samtalsmetodik. Madsen (2006) beskriver att det är på grund av att socialpedagogiken är just tvärvetenskaplig som den är svår att ringa in.

I Europa diskuterar man socialpedagogiken både som begrepp, ämnesområde, profession och praxis men hur man väljer att se på socialpedagogiken skiljer sig åt både inom och utom Europa och socialpedagogiken har i olika länder sitt ursprung i olika traditioner. I Sverige hamnar socialpedagogiken i ett fack under kategorin socialt arbete och ses som en del utav det generella sociala arbete som bedrivs och lärs ut. I länder som Danmark och Tyskland ses socialpedagogiken snarare som en självständig disciplin medan man i Anglosaxiska länder till och med saknar ett begrepp för socialpedagogik. Gemensamt för socialpedagogiken i olika länder historiskt sätt har dock varit fokuseringen på barn och unga som målgrupp (Madsen, 2006). Socialpedagogiken bygger alltså på teorier knutna till det sociala fältet samt allmänpedagogiska teorier kring lärande och det kan alltså på grund av detta vara problematiskt att påstå att dessa teorier är just socialpedagogiska. Det är enligt min mening främst i kombinationen av dem som socialpedagogiken uppstår. Med andra ord, socialpedagogiken uppstår i skärningspunkten mellan pedagogiken och teorier bundna till socialt arbete. Denna positionering tillåter socialpedagogen att betrakta sociala frågor ur ett *pedagogiskt* perspektiv där fokus hamnar på de lärandeprocesser som finns att hitta i växelverkan mellan individen och de samhälle hen lever i.

De finns de som hävdar att socialpedagogiken under de senaste 30 åren gjort en vändning. Den socialpedagogik som traditionellt sett fokuserat på individer som råkat hamna utanför gemenskapen eller "gått miste som det sociala lärandet" och arbetat med att "leda dessa in på rätt väg" (Eriksson, 2013) har gjort en vändning och fokuserar numera på utanförskap som social konstruktion. Dagens socialpedagogik fokuserar enligt detta resonemang numera på de processer som skapar utanförskap och underordning (Gustavsson, 2010). Madsen (2006) diskuterar exempelvis hur dagens socialpedagogiska praxis bör ses som ett svar på den produktion av socialt utanförskap som vårt moderna samhälle skapar både på individ och grupp nivå. Det moderna samhället ställer krav på oss individer som deltagare i systemet och dessa krav medför att vissa individer gynnas medan andra helt enkelt inte kvalar in. Om det tidigare fanns en ganska utstakad stig som redan var färdigtrampad av föräldrar och morföräldrar som innebar att ett liv i deras fotspår var ett klart alternativ så är det i dagens valfria samhälle upp till individen själv att trampa sin stig. Detta medför självklart en frihet för individen att ensam forma sin framtid efter sin fria vilja men det skapar även krav på individen vilka riskerar att stänga människor utanför samhällets arenor.

Socialpedagogen i Sverige arbetar idag över hela det sociala fältet med människor som ofta befinner sig i socialt utsatta situationer. Utbildningen tar idag ett bredare perspektiv än det tidigare fokus som legat på målgruppen barn och unga och vi hittar idag socialpedagoger som arbetar både behandlande och utredande med exempelvis missbruk, psykisk ohälsa, äldrevård, funktionsnedsättningar och kriminalitet. Socialpedagogen intresserar sig för de processer som uppstår som en reaktion på social utsatthet av olika slag på individ, grupp och samhällsnivå.

3. Syfte/problemställning

Denna studie har ett explorativt syfte som alltså önskar utforska skolkuratorernas egna uppfattningar kring ämnet. Kunskapsmålet med studien är att undersöka hur utbildade socialpedagoger själva "fångar" socialpedagogiken i sin yrkesroll som skolkuratorer. Studien bygger på en huvudfrågeställning och två underfrågeställningar. Syftet med den första underfrågan är att fånga hur socialpedagogiken färgar och påverkar de mer traditionella, kurativa arbetsuppgifterna en skolkurator har. Den andra underfrågan undersöker snarare vilka socialpedagogiska verktyg informanterna använder sig av för att möta de behov de ser ute på sina skolor.

- Hur uppfattar socialpedagoger att de använder socialpedagogiken i sin yrkesroll som skolkuratorer?
 - Hur uppfattar skolkuratorerna att deras utbildning färgar och påverkar deras sätt att arbeta med de arbetsuppgifter de har som skolkuratorer?
 - Hur kan praktiskt socialpedagogiskt arbete se ut i rollen som skolkurator på individ, grupp och organisationsnivå i skolan?

4. Studiens teoretiska ramverk

Studien teoretiska ramverk bygger på ett socialpedagogiskt perspektiv där jag kommer att pröva användbarheten av ett par väl utvalda socialpedagogiska begrepp: *Gemenskap*, *delaktighet*, *empowerment*, *dialog*, *inklusion* och *exklusion*. Jag kommer nedan att redogöra för hur man kan välja att se på dem i relation till varandra och i relation till socialpedagogiskt arbete i rollen som skolkurator.

4.1 Socialpedagogikens grundläggande tankemodeller

En av socialpedagogikens upphovsmän som även kallats socialpedagogikens fader, Paul Natorp menade att det är i relation till samhället som individen utvecklar sin identitet och att dessa två, individ och samhälle är varandras förutsättningar (Eriksson & Markström, 2000) (Eriksson, 2013). Paul Natorp var en Tysk filosof som menade att lärande sker socialt och han var en av de personer som utvecklade socialpedagogiken i Tyskland på 1800-talet (Gustavsson, 2010). Natorp menade att människan blir människa i gemenskapen och betonade vikten av den bildning som bara kan ske genom mångfald och kollektivitet. Enligt detta resonemang har det tidigare påståtts att socialpedagogiken bör verka för att utveckla människors egen vilja genom gemenskap med andra eftersom det är genom denna interaktion individen formar sig själv (Eriksson & Markström, 2000). För skolkuratoren blir detta pedagogiska perspektiv intressant eftersom det fångar det lärande som eleverna sysslar med även utanför den kunskap som är knuten till kunskapsmålen. Det skapar tankemodeller kring lärande ur ett socialt perspektiv som enligt min mening ger skolkuratoren ett par nya glasögon att betrakta världen på.

En annan viktig samhällstänkare som på många sätt gjort ett stor avtryck på det socialpedagogiska området under 1900-talet är John Dewey. Dewey såg på skolan som ett socialisationsinstrument där eleverna genom deltagandet i de sociala processer som skolan möjliggör socialiseras in i samhället. Genom att eleverna lär sig samhällets normer och värderingar blir de deltagare i gemenskapen. Det har tidigare gjorts jämförelser mellan dessa pedagogiska tankar och socialpedagogiskt praxis där betoningen ligger på Deweys resonemang om sambandet mellan lärande och den sociala kontext människan befinner sig i. Det blir då socialpedagogikens uppdrag att få syn på de elever som riskerar att marginaliseras i skolans värld och verka för att vidga de pedagogiska förhållningssätt som stänger dessa elever ute (Eriksson & Markström, 2000). För skolkuratoren blir denna sociala fokusering på lärandeprocesser intressant eftersom skolkuratoren till skillnad från läraren har ögonen främst på det sociala som händer mellan elever och grupper i skolan. Förutom att eleverna lär sig det rent kunskapsmässiga stoffet som utgör kunskapsmålen så kan skolkuratoren alltså med dessa socialpedagogiska tankemodeller ta fokus på det identitetsskapande som sker i den gemenskap som skolan utgör.

Paulo Freire var en pedagogisk teoretiker som även han haft en inverkan på pedagogik och socialpedagogik under 1900-talet. Freire trodde på dialogens makt i motsats till vad han

kallade för bankundervisning som snarare handlade om upprepningar av tidigare känd kunskap som redan var utformad av de rika i samhället. Bankundervisning som kan liknas vid en mer traditionell typ av undervisning innebär enligt denna tankemodell att individen blir en passiv mottagare av kunskap som varken syftar till kreativa tankeprocesser eller relaterar till individens inre. Freire använde sina pedagogiska tankar för att stärka marginaliserade människors ställning i samhället genom undervisning i dialog med individen själv. På detta vis skulle pedagogiken syfta till att i dialog mellan lärare och elev skapa en medvetenhet kring den egna situationen och hittar vägar mot frigörelse. Bara genom denna typ av lärande menade Freire, kan människan sätta ord på sin egen kunskap och erövra sin värld. Genom dialogen kan människan bli medveten om sin situation och endast då kan individen frigöra sig från det förtryck som inte bara kommer utifrån utan som även satt rötter i individens egna tankar och skapat en passivitet (Freire, 1996).

För studien blir dessa grundläggande socialpedagogiska tankemodeller intressanta eftersom de ger skolkuratoren ett socialt – pedagogisk ramverk som särskiljer hen från andra yrkesgrupper. Ramverket lägger ett stort fokus på lärande som centralt i de sociala processer som händer i klassrummet, i cafeteria och på skolgården.

4.2 Empowerment och dialog

Freires pedagogiska tankar har även inspirerat ett för socialpedagogiken relevant begrepp nämligen empowerment. Begreppet Empowerment kom att användas under 1970-talet och har varit ett slagord i många rörelser som syftat till att mobilisera grupper och att stärka deras utsatta position i samhället. Begreppet empowerment översätts inte enkelt med ett ord på svenska utan innefattar betydelsen av styrka, makt och kraft (Askheim & Starrin, 2007). Begreppet är omdiskuterat och kan upplevs diffust och det finns olika betydelser att lägga i begreppet vilket enligt min mening gör det både spännande och svårt att använda. I denna studie relaterar jag begreppet empowerment till just Freires pedagogik kring hur man på ett pedagogiskt vis kan arbeta i dialog med individen för att medvetandegöra denne kring sin situation. Genom att tillsammans med individen stötta i att hitta ord som beskriver vardagen och den situation hen upplever kan man tillsammans också hitta styrka, makt och kraft för att uppnå förändring och frigörelse från förtryck. På detta vis kan individen etablera en slags motmakt mot de faktorer som begränsar eller håller denne nere. Detta begrepp blir relevant för socialpedagogen som skolkurator eftersom denne precis som begreppet, befinner sig i gränslandet mellan pedagogik och socialt arbete. Begreppet innefattar även en positiv människosyn där individen betraktas som aktiv och förmögen att själv skapa förändring, bara förhållandena är de rätta. Denna människosyn som jag skulle vilja kalla för ett salutogent förhållningssätt är centralt för socialpedagogiskt arbete.

Freire (1996) belyser alltså vikten av dialogen och kanske är även detta någonting centralt för socialpedagogiken. Även Martin Buber (2004) diskuterar dialogen och vad han kallar som ”det mellanmänniska mötet” och skiljer detta från det rent sociala mötet som kan uppstå i samtal och interaktion mellan människor. Det rent sociala samspelet som vi människor sysselsätter oss med dagligen är enligt detta resonemang någonting annat. En väsentlig

skillnad mellan dessa två möten, det ”mellanmänskliga” mötet och det sociala mötet är enligt författaren huruvida individerna betraktar varandra som objekt eller subjekt. Denna dialog menar Buber (2004) är vad som låter oss människor verkligen uppleva varandra i äkta samtal. Detta möte kan ske genom utbyte av meningar eller genom blickar som utbyts där vi, om så bara för en sekund verkligen möter varandra. En förutsättning för det mellanmänskliga mötet är enligt författaren att båda personerna deltar fullt ut i detta samspel för att skapa en verklighet ”mellan” dem. I detta möte blir individerna till varandras partner i just det skede utav livet som finns och upplevs av dem båda, här och nu. Det ”mellanmänskliga” mötet blir en relevant aspekt av denna studie att fundera över eftersom det ligger i skolkuratorns uppdrag att faktiskt möta människor både på individ, grupp och organisationsnivå. Skolkuratoren möter elever, både på skolgården och i andra mer utsatta, utlämnande situationer där hen använder sig själv aktivt som ett verktyg i sitt arbete. Med Bubers (2004) resonemang bör skolkuratoren även bidra med sig själv i detta möte för att samtalen inte bara ska bli prat utan ett ”mellanmänskligt” möte där eleven känner en trygghet och en självklarhet i att släppa in personen på andra sidan i sin livsvärld.

4.3 Skolan som gemenskapande arena

Begreppet gemenskap är ett relevant perspektiv för socialpedagogen och vi har redan varit inne på och undersökt begreppet gemenskap med hjälp av både Natorp och Dewey. Det är i gemenskapen människan skapar sig själv i relation till sin omgivning (Eriksson & Markström, 2000).

Hämäläinen (2013) beskriver hur socialpedagogiken genom sin pedagogiska funktion bidrar till integrerande processer inom vilka socialt utanförskap förebyggs och deltagande i samhällets gemenskaper främjas. Även här ses begreppet gemenskap som ett socialpedagogiskt perspektiv som ligger nära tankar om inkluderande processer där faktorer som exempelvis klass, kön, funktionsnedsättning, ålder, sexualitet eller etnicitet inte bör avgöra eller påverka individens möjlighet till samhälleligt deltagande på samma villkor som alla andra. Eriksson (2013) beskriver hur begreppet gemenskap härstammar från det engelska community och lyfter fram olika sätt att betrakta begreppet på. Ett sätt att förstå begreppet enligt Eriksson (2013) är en mer traditionell förståelse som precis som vi varit inne på ovan tar avstamp i Natorps tankar kring den goda gemenskapen som varje individ önskar vara delaktig i. Genom detta tankesätt ses gemenskapen relativt synonymt med samhället och det är socialpedagogikens uppgift att skapa processer som främjar individens anpassning till det kollektiva. Inom skolans värld kan vi med hjälp av Dewey förstå denna definition av begreppet gemenskap som avgörande för både individens och samhällets lärandeprocesser då kunskap uppstår i mötet mellan individen och samhället.

Ett annat perspektiv på begreppet som författaren lyfter fram är ett mer kommunitaristiskt perspektiv där gemenskaper betraktas som ett sätt att hantera konflikter på samhällsnivå. Min tolkning av detta synsätt är att gemenskapen inrymmer en mängd gemensamma normer och värderingar som individen ständigt förhåller sig till. Antingen genom att instämma eller genom att motsätta sig och/eller ifrågasätta. Med detta perspektiv på begreppet förstår vi

gemenskapen både som inkluderande men även som exkluderande i sin natur.

Ett tredje sätt som författaren lyfter fram är det perspektiv på gemenskap som hon väljer att kalla det postmoderna. Här ser vi gemenskaper som mer lösa i sina konturer och som kanske bildas under en viss tid för ett specifikt syfte eller ändamål. Dessa gemenskaper har även olika styrkor och betydelser för den enskilda individen och ses i relation till vårt allt mer globaliserade och rörliga samhälle som en tidsenlig definition av begreppet då en övergripande samhällslig gemenskap kanske inte längre går att urskilja (Eriksson, 2013).

I denna studie kommer jag att använda gemenskapsbegreppet som ett sätt att förstå skolans insocialiserande funktion ur ett samhällsperspektiv. Skolan som sammanhang utgör en gemenskap inom vilken elever skapar sig själva som individer i relation till sin omgivning. Gemenskapsbegreppet används fortsättningsvis för att sätta fingret på betydelsen av skolans roll som mer än korridorer och väggar inom vilka elever spenderar några år av sina liv utan som en grogrund för lärandeprocesser där individer formas som människor i relation till samhället.

Begreppet gemenskap leder oss även vidare till studiens nästa centrala begrepp vilket är delaktighet. Finns det en gemenskap så finns det förslagsvis olika möjligheter att få vara delaktig inom denna gemenskap. Gustavsson (2010) förklarar begreppet delaktighet som en viktig aspekt när man försöker förstå de sociala processer inom vilka sociala problem skapas. Begreppet bör enligt detta resonemang förstås som en motbild till utanförskap och som ett önskat tillstånd som innebär fullständigt samhälleligt deltagande för varje individ på ett jämställt vis. Begreppet kan i skolans värld förstås som elevers möjligheter att fullt ut delta i den gemenskap som exempelvis elevgruppen i stort utgör. Att exempelvis hamna utanför denna gemenskap, bli utsatt för mobbing eller att på grund av funktionshinder inte fritt kunna röra sig i skolans korridorer och delta i leken med sina kamrater kan med hjälp av delaktighetsbegreppet förstås som utanförskapande processer.

Molin (2004) gör en viktig poäng när han ställer begreppet delaktighet i relation till det liknande begreppet integration och visar på hur begreppen kan ses som skilda företeelser där integration till skillnad från delaktighet handlar mer om att föra olika grupper tillsammans för att hitta en jämställd gemenskap. Dock vill jag precis som Molin (2004) hävda att integrerande processer traditionellt sätt ofta inneburit att den grupp eller individ som ses som "avvikande minoritet" anpassas och integreras till den styrande majoriteten. Delaktighet å andra sidan handlar snarare om individen eller gruppens fullständiga aktiva deltagande i det gemensamma på samma villkor som alla andra och att man alltså har en självklar röst när det gäller att påverka och delta utan att för den sakens skull behöva anpassa sig till rådande norm. Det kan alltså finnas integration utan att delaktighet nödvändigtvis uppstår (Molin, 2004). Ur detta socialkonstruktionistiska perspektiv på utanförskap och delaktighet som bundet till den tid vi lever i och hur vi väljer att kategorisera vår omgivning innebär delaktighetsbegreppet individens självklara deltagande i den samhälleliga gemenskapen oavsett exempelvis klass, ålder, funktionsförmåga, sexualitet, etnicitet eller kön.

Det som enligt min mening blir problematiskt i användningen av begreppet delaktighet är att det inte ter sig som en självklarhet när delaktighet är uppnått. Vart går gränsen mellan delaktighet och utanförskap eller vart slutar delaktigheten och vart tar utanförskapet vid? Är man alltid antingen fullt delaktig eller helt utanför gemenskapen eller bör begreppet snarare ses som innefattade olika dimensioner och nivåer av delaktighet? Molin (2004) diskuterar objektiv kontra subjektiv delaktighet och menar på att de båda är nödvändiga i förståelsen av begreppet för att användningen av begreppet ska kunna betraktas som fruktbar. Med andra ord bör vi, när vi studerar begreppet både intressera oss för ett visst mått av objektiva kriterier utan vilka delaktighet förslagsvis inte kan anses uppnått samtidigt som vi bör fokusera på individens egen upplevelse av sin egen delaktighet. Begreppet blir relevant för studien när man hanterar sociala frågor i skolmiljön som exempelvis mobbing eller andra former av utanförskap. För socialpedagogen i skolan skulle begreppet enligt min mening kunna innebära att man exempelvis arbetar med värderingar eller strukturer i skolans värld som riskerar att lämna elever utanför gemenskapen.

Madsen (2006) lyfter i samklang med denna diskussion fram socialpedagogiken relaterat till begreppen inklusion och exklusion genom att diskutera marginaliserande processer där samhällets strukturer producerar utanförskap och innanförskap. Även här bör vi förstå individen och samhällets relation till varandra som en lärande process där både socialt innanförskap och socialt utanförskap produceras. Madsen (2006) beskriver skolan som ett delsystem inom vilket exkluderande processer kan sättas igång och skapa snöbollseffekter som leder till exkludering även inom andra delsystem. Att vara exkluderad innebär enligt detta resonemang att vara utanför samhället i den bemärkelsen att själva samhällsbygget inte refererar till mig som person. Att inte fullt kunna delta i den gemenskap skolan som arena innebär kan även skapa svårigheter när det gäller socialt deltagande på arbetsmarknaden i ett senare skede. Exkludering bör enligt denna diskussion förstås som processer där samhällets strukturer byggs kring de deltagare som på olika sätt klarat att hålla sig *inom* gemenskapen och alltså är inkluderade. Detta samhällsbygge riskerar självklart att på samma gång som det håller människor innanför även hålla människor utanför. Med detta i åtanke kan man ganska naturligt dra paralleller mellan skolan och samhället i stort där man skulle kunna påstå att skolan är individens första institutionella kontakt med de samhälle, den gemenskap inom vilket hen under hela livet kommer att forma sin visdom och sin identitet. Skolan blir genom sin räckvidd som samhällselig institution en viktig arena för inkluderande och exkluderande processer inom vilka individer skapar sig själva i relation till den gemenskap skolan och samhället i stort utgör.

Att jag valt att använda mig av just dessa begrepp är på grund av att de knyter an till traditionellt socialpedagogiska tankar om lärande som en social aktivitet där individer skapar sig själva i gemenskap med andra. Eftersom skolkuratorns fokus till skillnad från lärarens, skolsköterskans eller specialpedagogens handlar om det sociala klimatet på skolan och psykosociala processer på individ, grupp och organisationsnivå blir begreppen relevanta då man skulle kunna tänka sig att ett socialpedagogiskt perspektiv bidrar med kunskap kring just det sociala lärandet. Detta blir intressant när man precis som denna studie syftar att vara nyfiken på hur skolkuratoren använder sig av denna kunskap i sin yrkesroll. Begreppen säger

enligt min mening någonting om vad man skulle kunna benämna som ett "socialpedagogiskt förhållningssätt" i rollen som skolkurator som handlar mycket om att förstå sig själv som en aktiv deltagare i sociala processer mer än som en utredare eller observatör. Dessa perspektiv blir enligt min mening intressanta att betrakta ur skolkuratorns ögon eftersom hen befinner sig mitt i detta centrum av socialt lärande, nämligen skolan.

5. Tidigare forskning

5.1 Sökandet av relevant tidigare forskning

Den tidigare forskning jag använt mig av relaterar till denna studie genom att den på något sätt antingen knyter an socialpedagogiken till skolan eller att den säger någonting om skolkuratorns roll. Det saknas dock studier som direkt belyser ämnet. Det finns alltså inga tidigare genomförda nationella eller internationella studier kring hur skolkuratorer uppfattar att de arbetar socialpedagogiskt i skolan och det är även så att socialpedagogiken i skolans värld är ett generellt sätt utforskat område. Internationell forskning på området har dock tidigare gjort försök att ringa in hur socialpedagogiskt arbete skulle kunna bidra i skolor och vad ett socialpedagogiskt förhållningssätt skulle kunna bidra med i skolans värld. Studierna bör alltså främst förstås ur ett idéstadium medan denna studie snarare syftar att belysa hur socialpedagogiskt arbete faktiskt ser ut hos de yrkesverksamma skolkuratorer som redan finns ute på skolorna och arbetar.

Jag har främst sökt efter vetenskapliga artiklar i databasen DiVA men eftersom jag fick väldigt få träffar både på "socialpedagogik i skolan", "social pedagogy in schools", "socialpedagogik skolkurator" och "social pedagogy school counselor" så har jag även gjort sökningar i Google Scholar där jag använt samma sökord. De artiklar som jag redogör för nedan är de jag hittat som jag anser belyser ämnet ur någon av mina två infallsvinklar.

5.2 Ett socialpedagogiskt förhållningssätt i skolan

Kyriacou (2009) har undersökt vad ett socialpedagogiskt förhållningssätt i skolans värld skulle kunna innebära i Storbritannien. Enligt författaren skulle ett socialpedagogiskt förhållningssätt bland personal som arbetar med barn och unga har delats upp i fem dimensioner. Det tåls att poängtera att författaren här främst har fokuserat på socialpedagogiska förhållningssätt kopplat till vad man i Storbritanniens skolsystem kallar för "pastoral care". Min tolkning av vad pastoral care skulle kunna översättas till i svenska skolor är det mentorskap som idag involverar många lärare på svenska skolor som förutom det rent pedagogiska även syftar ge läraren en roll som viktig vuxen för eleven att bolla personliga erfarenheter och behov tillsammans med.

Kyriacou (2009) diskuterar huruvida skolsystemet i Storbritannien borde införa ett socialpedagogiskt förhållningssätt bland lärare för att på så sätt komma närmare en tradition av att arbeta med hela eleven och inte bara det rent pedagogiska. Huruvida det socialpedagogiska

inslaget skolan ska bestå av en person, alltså en socialpedagog eller i ett sätt att arbeta och förhålla sig bland övrig elevhanterande personal tar han inte ställning till.

Författaren beskriver att ett socialpedagogiskt förhållningssätt bör innefatta ett helhetsgrepp kring barnet och barnets behov inom 5 nyckelområden. Omvårdnad och välmående, inklusion, socialisation, utbildningsmässigt stöd och social utbildning. Författaren anser att socialpedagogiken när det kommer till barnets omvårdnad och välmående bör syfta att kartlägga deras fysiska och psykiska behov kopplade till hälsa och att socialpedagogiken bör verka för att barnets behov inom detta område blir tillgodosedda. På området som författaren kategoriserar som inklusion föreslås att socialpedagogik handlar om att varje barn ska ges möjlighet att delta i den gemensamma arena som skolan och samhället i stort utgör och att det är socialpedagogikens syfte att främja inkluderande processer som ger eleven möjlighet att kunna delta i skolans värld utan att riskera marginalisering. På området socialisation beskriver författaren den lärandeprocess som innefattar en insocialisering av normer, värderingar, attityder och sociala beteenden som samhället betraktar som gemensamma och positiva. Motsatsen till fungerande socialt beteende skulle enligt detta resonemang vara ett anti-socialt beteende och det är då socialpedagogikens uppgift att sätta igång processer som främjar individens väg tillbaka till gemenskapen.

När det gäller utbildningsmässigt stöd i skolan är det enligt författaren socialpedagogikens uppgift att se till att även elever med sociala svårigheter ges stöd som bidrar till att öka elevens möjligheter att tillgodogöra sig utbildningen. Gällande den sociala utbildningen som här ses som ett annat viktigt område för socialpedagogiken att intressera sig av bör man även fokusera på barnets personliga och sociala utveckling på områden som kan handla om sex och samlevnad, moral, medborgarskap och hur man beter sig mot andra (Kyriacou, 2009). På detta tema skulle man kanske kunna tänka sig att det även skulle kunna vara socialpedagogikens område att behandla frågor som mobbning, normkritik och jämställdhet i skolan.

5.3 Socialpedagogik och nätmobbing i skolan

Kyriacou & Zuin (2016) tar ett socialpedagogiskt perspektiv när de diskuterar nät-mobbing som ett exempel på socialpedagogiskt arbete i skolan i linje med tidigare resonemang kring de fem dimensioner som tidigare identifierats som socialpedagogiska områden i skolan. Diskussionen handlar om hur ett socialpedagogiskt förhållningssätt skulle kunna bidra i arbete mot nät-mobbing i skolorna och författarna konstaterar att både vanlig mobbing och nät-mobbing ofta till viss del beror på att den elev som utsätter andra har svårt att känna samhörighet med personen hen utsätter. Mobbingen kan ses som ett anti-socialt beteende och det är då socialpedagogikens syfte att forma lärandeprocesser som främjar ett pro-socialt beteende och en inkluderande attityd bland alla inblandade. Ett socialpedagogiskt förhållningssätt skulle enligt författarna här kunna innebära att man intresserar sig för måendet hos både den elev som utsatt och den elev som blivit utsatt för att hitta bakomliggande orsaker till hur situationen kan ha uppstått och vilket behov det kan finnas gällande omvårdnad och välmående som behöver tas om hand.

Det skulle kanske även vara fruktsamt att föra en diskussion bland hela elevgruppen kring nät-mobbing för att hitta samförståelse kring vad elaka kommentarer på nätet kan innebära för den

drabbade och på så sätt arbeta socialiserande med värderingar kring nätmobbing. En öppen diskussion kring internets roll som utbildningsmässigt stöd samt moral-övningar gällande ämnet eller rollspel skulle också kunna spela en viktig social del i utbildningen enligt författarna (Kyriacou & Zuin, 2016).

5.4 Socialpedagogikens utrymme bland andra yrkeskategorier i skolan

Ezechil (2013) lyfter avsaknaden av en socialpedagogisk utbildning på högskolenivå i Rumänien och diskuterar socialpedagogiken kopplad till skolans värld. I sin studie om socialpedagogikens roll i skolan genomförde författaren både en analys av litteratur i ämnet samt en fokusgruppsintervju med 8 personer vilka hon beskriver som experter på skolans område. Fokusgruppens uppgift var att fastställa socialpedagogens roll i skolan och komma fram till hur socialpedagogen skulle kunna arbeta i skolan utan att ta på sig arbetsuppgifter eller rollen som andra yrkesgrupper i skolan redan har. Författaren menar på att professionella socialpedagoger bör finnas på plats i varje skola för att stötta elever i relationen till varandra och till samhället i stort. Författaren menar även på att detta uppdrag är ett för stort uppdrag för lärarna själva.

5.5 Skolkuratorns arbetsuppgifter

I en Amerikansk studie där författarna undersökt olika grupper (skolkuratorer, skolrektorer i utbildning och rektorer) åsikter kring skolkuratorns roll i skolan pekar man på olika arbetsuppgifter som de olika grupperna anser att en skolkurator bör arbeta med i skolan (Monteiro-Leitner, et al., 2006). Undersökningen visar även på vad skolkuratorerna uppgett att de faktiskt lägger sin tid på och hur de fördelar tiden mellan sina arbetsuppgifter. Studien utgår ifrån det Amerikanska skolsystemet som på många sätt skiljer sig ifrån det svenska och även utbildningen och yrkesrollen för skolkuratorer ser annorlunda ut än i Sverige. Dock fyller studien en funktion i denna studie där den ändå beskriver skolkuratorers attityder kring vad som egentligen ingår och bör ingå i deras arbete. Detta bidrar till en intressant infallsvinkel i jämförelsen kring hur skolkuratorerna med socialpedagogisk bakgrund betraktar sin egen roll som skolkuratorer.

I Studien framgår det att rollen som skolkurator i sig är otydlig och att arbetsuppgifterna skiljer sig åt från skola till skola, mycket beroende på rektorer och andra nyckelpersoner helt enkelt inte är överens om hur skolkuratorns roll egentligen bör se ut. I Studien framgår det att åsikterna kring huruvida skolkuratoren bör syssla med "korridorsarbete" och att finnas i sammanhang där eleverna samlas mellan lektionerna går i sår. Många skolkuratorer i studien ansåg att dessa uppgifter inte ska ligga på skolkuratorns ansvar medan andra skolkuratorer såg det som en möjlighet att få kontakt med barn och unga utanför lektionssalarna. Författarna diskuterar vidare hur otydligheten i vad rollen som skolkurator faktiskt bör innehålla både beror på dessa skillnader i åsikter men att just denna yrkesgrupp även påverkas av andra faktorer.

Ofta formas skolkuratorns roll även i en slags förhandling mellan behovet på skolan och de ekonomiska möjligheter som varierar över tid. Detta är faktorer som påverkar och i många fall

begränsar skolkuratorns handlingsutrymme (Monteiro-Leitner, et al., 2006).

5.6 Handlingsutrymme i rollen som skolkurator

Isaksson (2014) skriver i sin studie om vilka faktorer som skolkuratorer själva upplever påverkar deras handlingsutrymme. Studien utgår från 12 semistrukturerade intervjuer med skolkuratorer som alla är socionomer där skolkuratorerna beskriver vilka faktorer de anser påverkar de handlingsutrymme de har i sin yrkesroll. Författaren diskuterar hur skolkuratorns handlingsutrymme förhandlas fram på en arena där skolkuratoren ofta är ensam företrädare för sin yrkesgrupp på skolan. Vidare beskriver hon hur uppdraget som skolkurator ofta är vagt utformat och att skolkuratoren är den minst beforskade yrkesgruppen i elevhälsan.

Enligt studien påverkas skolkuratorernas handlingsutrymme av de lagar och regleringar samt de styrdokument och arbetsbeskrivningar som finns utformade gällande deras yrke. Många av kuratorerna höll hårt i sin arbetsbeskrivning då de upplevde att den gav legitimitet när det kom till att förhandla sitt handlingsutrymme med annan personal på skolan.

Arbetsbeskrivningen var enligt detta resonemang ibland nödvändigt för att hävda och försvara sina prioriteringar inför framförallt lärare. Att skolkuratoren gavs en slags organisatorisk legitimitet av främst rektorn på skolan är någonting som författaren lyfter som en viktig faktor när det handlar om att ge det psykosociala arbetet företräde i frågor där skolkuratoren och läraren har olika åsikter kring elevers behov. Skolkuratorns handlingsutrymme riskerar att begränsas i de fall rektor inte ger skolkuratoren företräde i diskussioner där skolkuratorns bedömning går stick i stäv med lärarens (Isaksson, 2014).

Del II

6. Metod

Kvale & Brinkmann (2014) beskriver hur en studies metod kan förklaras som ”vägen till målet”. Enligt författarna bör forskaren alltid ställa sig frågan hur forskningsfrågan bäst besvaras. Ett gott skäl att välja en kvalitativ metod skulle alltså kunna vara att forskaren anser att metoden harmonierar med den aktuella frågeställningen. Vidare föreslår författarna att kvalitativa forskningsintervjuer passar väl ihop med typen av forskningsfråga som syftar att undersöka *hur* en individ eller grupp *upplever* någonting (Kvale & Brinkmann, 2014).

Gällande mitt val av metod resonerar jag i samförstånd med denna argumentation att studien på grund av forskningsfrågans natur görs bäst genom kvalitativa intervjuer där syftet är att utforska informanternas uppfattning av sitt yrke ur ett socialpedagogiskt perspektiv. Hade min forskningsfråga i stället syftat att undersöka beteenden hos en stor grupp människor som till exempel ”På vilket politiskt parti röstar flest elever på högskolan väst” så skulle en kvalitativ metod fungera dåligt ihop med frågeställningen. Insamlandet av materialet till denna studie gjordes alltså med hjälp av vad författarna skulle kalla en fenomenologiskt inspirerad

halvstrukturerad forskningsintervju som precis som namnet föreslår är en intervju med en viss form av struktur men som även föreslår och inbjuder till att jag som intervjuare tillsammans med informanterna trampar fram nya stigar i samtalet (Kvale & Brinkmann, 2014). Enligt Kvale & Brinkmann (2014) vill den kvalitativa forskningsintervjun förstå världen ur informanternas synvinkel och den kunskap som anses intressant att undersöka är den kunskap som är sann för informanterna. Detta val av metod harmonierar enligt min mening därför väl med studiens frågeställning och syfte.

6.1 Urval

De kriterier jag hade gällande mitt urval blev självklart styrt utifrån min forskningsfråga. För att mina informanter skulle besitta kunskaper inom det valda området krävdes att det skulle vara utbildade socialpedagoger samt att de arbetade som skolkuratorer. Alla mina informanter hade arbetat som skolkuratorer i minst 6 månader. Denna tid i yrket ansåg jag var ett minimumkrav eftersom frågeställningen kräver att informanterna själva hade hunnit skapa sig en uppfattning om vad yrket som skolkurator innebär och hittat egna sätt att arbeta i sin yrkesroll.

Materialet består av 5 intervjuer med skolkuratorer som alla är utbildade socialpedagoger och som alla var kvinnor. Informanterna arbetar i 4 olika kommuner och de skolor som de var verksamma i skiljde sig enligt min mening åt på många sätt. Utmaningarna och behoven såg enligt informanterna olika ut på deras skolor och bidrog till att deras arbetsuppgifter såg olika ut. En av informanterna arbetade på en gymnasiesärskola, någon på en mindre grundskola, någon på en större grundskola och någon arbetade på en grundskola i ett område som hon själv ansåg vara socioekonomiskt utsatt. I efterhand anser jag att antalet informanter var lämpligt både med tanke på tidsramen för uppsatsen och med tanke på frågeställningen. Materialet som samlades in utifrån dessa kriterier blev enligt min mening av tillräckligt god kvalitet för att fungera som underlag för analysen. Detta är enligt Dalen (2007) en viktig faktor när det gäller att utforma sitt urval i en kvalitativ studie.

6.2 Malmletare eller resenär

Kvale & Brinkmann (2014) diskuterar epistemologiska frågor kring intervjuande och beskriver två metaforer för intervjuarens roll i en intervjusituation som båda bygger på olika sätt att betrakta kunskap. Intervjuaren är enligt detta resonemang en malmletare eller en resenär i sitt kunskapssökande. Metaforen intervjuaren som malmletare innebär en syn på den kunskap som ska samlas in som någonting som redan finns där ute, som en metall som finns att bryta fram ur berget och som alltså redan existerar och finns tillgänglig att bli upptäckt. Detta sätt att betrakta den kunskap som samlas in av forskaren innefattar tanken om en objektiv sanning som sedan får se dagens ljus utan att längs vägen ha blivit påverkad av forskaren själv. Denna studie bygger snarare på den senare metaforen om intervjuaren som resenär. Enligt författarna innebär denna epistemologiska metafor i stället att intervjuaren i ett syfte att samla in kunskap ger sig ut på en resa med syftet att återvända hem med berättelser

som hen själv varit en aktiv del av att skapa och förstå i samtalet. Kunskapen skapas under resans gång och innebär även att det kan uppstå ny kunskap i interaktionen mellan intervjuaren och informanten som kanske inte existerade innan de båda satte sig ner och samtalade.

Genom mina frågor har jag i samklang med en mer resande inställning kring intervjun haft ett syfte att ringa in olika teman som jag önskat höra informanternas resonemang kring. Jag har även betraktat mig själv som en medresenär i mina intervjuer och jag ser min roll som allt annat än betydelselös gällande den kunskap som har skapats. Jag har själv utformat frågorna, ställt de följdfrågor som jag tyckt varit intressanta och jag har sedan tolkat mitt material med mina egna teoretiska glasögon.

6.3 Etiska överväganden och min förförståelse

Enligt vetenskapsrådet (2002) ansvarar varje forskare för att vid inledandet av ett forskningsprojekt göra en avvägning mellan värdet av den samhällseliga kunskap som studien kan tänkas bidra med och de risker eller negativa konsekvenser som deltagande informanter kan tänkas drabbas av till följd av studien. Om vi tänker oss att vi lägger tyngden av de båda övervägandena, forskningskravet och individskyddskravet i var sin vågskål så bör alltså resultatet av denna vägning föreslå om studien är etiskt försvarbar eller ej. Det första kravet som då handlar om i fall studien kan tänkas bidra med någon form av samhällselig förståelse och utveckling tycker jag att gott uppfylls i denna studie. Studien belyser en fråga som är relevant ur ett samhällseligt perspektiv och syftar till att ge ett resultat som kan bidra med kunskap kring det valda ämnet. Om vi sedan å andra sidan väger denna nytta mot de risker som informanterna i denna studie kan tänkas drabbas av så ser jag risken för negativa konsekvenser och/eller psykiskt eller fysiskt lidande som små. Studien borde heller inte, på grund av sin frågeställning ge samhället någon otillbörlig insyn i informanternas livsförhållanden. Efter detta övervägande anser jag att studien uppfyller de båda kraven och att studiens utgångspunkt är etiskt försvarbar.

Studien uppfyller enligt min mening även vetenskapsrådets (2002) 4 huvudkrav på forskning. Dessa krav är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. I mitt informantbrev gav jag informanterna insyn i studiens syfte. Detta syfte och deras roll i studien diskuterades även muntligt vid intervjutillfället eftersom jag ville försäkra mig om att informanterna tagit del av informationen och att vi tillsammans kunde diskutera eventuella frågor kring deltagandet i studien. Informanterna fick även kontaktuppgifter till både mig och min handledare och ombads att höra av sig i fall eventuella frågor dök upp efter intervjutillfället. I informantbrevet framgick även att samtycke var frivilligt och att informanterna när som helst kunde välja att avsluta sitt deltagande. Efter att jag transkriberat materialet fick informanterna även ta del av transkriptet och ha synpunkter på de uppgifter de lämnat. Ingen av informanterna valde att ändra eller ta bort något i materialet men detta steg gav dem möjlighet att själva bestämma villkoren för sitt deltagande även efter intervjutillfället och det gav dem även en möjlighet att även i detta steg välja att dra tillbaka sitt samtycke.

I informantbrevet informerade jag även kring hur jag tänkt hantera det insamlade materialet och att jag så långt som möjligt skulle sträva efter konfidentialitet kring känsliga uppgifter. Vad jag bedömt som känsliga uppgifter i denna studie har bland annat varit informanternas namn, skola de arbetar på, kommun, privat information som dykt upp under intervjun och exempel på elevärenden som diskuterats vid intervjutillfället. Dessa uppgifter har endast hanterats av mig och min handledare och jag har strävat efter att anteckna, lagra och rapportera dessa uppgifter på ett sätt där de är avidentifierade. I min resultatdel använder jag mig genomgående av citat som jag anser fångar de teman jag hittat i materialet och jag har även valt att ha med ett citat då informanten gör en poäng av att hon är känd vid namn av sina elever och inte som skolkurator. Jag har då valt att byta ut hennes namn och att i stället kalla henne för Karolin eftersom jag ansåg att citatet skulle förlora sin poäng om jag i stället hade skrivit "namn" eller "x". Materialet har heller inte används i något annat syfte än det som informanterna samtyckt till, nämligen denna studie.

Kvale & Brinkmann (2014) menar att det alltid är ett etiskt projekt att genomföra forskningsintervjuer och att kvalitativa studier är ett etiskt hantverk som är aktuellt i varje del utav en studie, från tematisering till rapportering. Etiska aspekter bör alltså ses som ett levande projekt som inte enkelt avklaras i början eller slutet av en studie utan som hela tiden betraktas och reflekteras över under studiens gång.

För mig var det viktigt att informanterna kände sig så bekväma som möjligt i den asymmetriska maktrelation som ett intervjutillfälle alltid innebär. På grund av detta så fick exempelvis informanterna välja tid och plats för genomförandet av intervjun. Alla informanterna valde att genomföra intervjun på den skola de arbetade, i det rum där de brukar ha samtal med elever.

En etiskt fråga som dök upp tidigt i studien var hur mitt yrke som skolkurator skulle påverka min förmåga att vara objektiv och att inte tolka in mina egna tankar och känslor i materialet. Det fanns även funderingar kring hur informanterna skulle uppleva det att bli intervjuad av någon som själv arbetar som skolkurator. Skulle de känna att jag bedömde dem utifrån min egen förförståelse? Min slutsats blev efter mycket reflektion att min position inte skulle innebära att informanterna hamnar i en beroendeställning till mig på något vis i framtiden och att min yrkesroll inte borde medföra några etiskt problematiska situationer eftersom ämnet för uppsatsen ändå är av en professionell och inte en privat art. Min förförståelse av både hur det är att arbeta som skolkurator och att vara utbildad socialpedagog har självklart även varit en positivt bidragande faktor både när det gällt att utforma frågor som kändes relevanta inför intervjun och för att sätta mig in i de arbetsuppgifter och situationer som informanterna beskriver. För att ändå förebygga den asymmetriska maktrelation som ändå skulle kunna bli förstärkt av att informanterna såg mig som en kollega och inte en student gjorde jag en poäng av att lyfta fram mig själv i rollen som student under intervjutillfället. I de fall där jag upplevde att informanterna hade svårt att hålla isär mina roller gjorde jag en poäng av att inledningsvis diskutera att jag själv inte hade några svar på de frågor som jag ställde och att det inte fanns några rätt eller fel, jag hade inte ett facit. Detta ställningstagande upplevde jag

som viktigt i vissa av mina möten.

6.4 Genomförande

För att komma i kontakt med informanterna skickade jag ut ett mail till den centrala elevhälsan i tre kommuner där jag frågade efter socialpedagoger som arbetade som skolkuratorer. På detta vis kom jag i kontakt med två skolkuratorer som jag tillfrågade om deltagande. Jag besökte en annan kommuns hemsida där skolkuratorer som arbetade i kommunens skolor fanns listade med e-post och jag skickade ut en förfrågan till alla där jag fick svar av en skolkurator som var utbildad socialpedagog och som gärna ville delta. De andra två informanterna kom jag i kontakt med genom en klasskamrat på socialpedagogiska programmet som hade kommit i kontakt med kuratorerna under sin verksamhetsförlagda utbildning och jag fick deras e-post. Efter att skolkuratorerna anmält sitt intresse skickades informantbrev och intervjuguide ut och informanterna fick välja en tid och en plats som passade dem för att genomföra intervjun på.

Intervjuerna tog mellan 45-90 minuter och utgick från den intervjuguide som informanterna hade fått ta del av redan innan intervjutillfället. Att informanterna fick ta del av intervjuguiden innan berodde på att en av informanterna önskade detta och att jag då valde att skicka ut guiden till alla. Syftet med frågorna var att ställa relativt öppna frågor kring centrala områden som jag önskade informanternas reflektioner kring. Kvale & Brinkmann (2014) diskuterar olika typer av intervjuguides och beskriver explorativa intervjuer som intervjuer där forskaren introducerar en fråga eller ett för studien relevant område som informanterna sedan får koppla till sina upplevelser. En sådan intervju tillåter forskaren att spinna vidare på intressanta trådar och hitta nya infallsvinklar på området. Denna typ av intervju ansåg jag vara en fördel eftersom jag ville ha friheten att låta samtalen hamna i informanternas egna upplevelser av just det socialpedagogiska arbetet och även kunna frångå intervjuguiden om intressanta vinklar kom upp i samtalet som kunde vara av viktiga för studien. Denna typ av intervju passade även bra ihop med studies induktiva utgångspunkt där tanken var att empirin fritt skulle få uppstå och frambringa ett resultat utan att en färdig hypotes var utgångspunkten.

6.5 Analysmetod

Det inspelade materialet transkriberades systematiskt i sin helhet och analyserades sedan med analysmetoden IPA. IPA eller Interpretative phenomenological analysis är en fenomenologisk analysmetod som fokuserar på informanternas meningsskapande av deras personliga erfarenheter av det utvalda ämnet (Smith & Osborn, 2007). Smith & Osborn (2007, p. 53) beskriver att syftet med IPA som analysmetod är att utforska personliga erfarenheter och att fokus för analysen handlar om informanternas *"personal perception or account of an object or event, as opposed to an attempt to produce an objective statement of the object or event itself"*. Detta syfte klingar väl samman med denna studies syfte eftersom det bygger på informanternas egna uppfattningar av att arbeta socialpedagogiskt. Vad de lägger i begreppet socialpedagogik är studiens fokus och hur de själva skapar mening kring studiens tema är vad

jag syftat att fånga och analysera. Fördelen med IPA i denna studie har enligt min mening varit att den klingar väl samman med studiens explorativa syfte och att den, med sitt fokus på meningsskapande fungerat bra ihop med studiens tema. Smith & Osborn (2007) diskuterar även hur analysmetoden fungerar väl samman med valet av semistrukturerade intervjuer eftersom dom är just flexibla och därför tillåter forskaren att låta informantens svar leda vägen och påverka intervjun. Metoden innefattar vad författarna kallar en "double hermeneutic" vilket innebär två steg av tolkning. Informanterna försöker själva tolka sina egna erfarenheter och skapa mening kring dem i intervjun medan jag som forskare strävar efter att i min tur tolka och skapa mening av informanternas tolkning av sina erfarenheter (Smith & Osborn, 2007, p. 53). Detta för att komma ämnet så nära som möjligt ur informanternas ögon. Nackdelen med analysmetoden i denna studie skulle jag säga var att den är tidskrävande och kräver flera grundliga genomgångar av texten i flera steg vilket var tufft att hinna med under denna studies tidsram.

I det första steget av analysen läste jag igenom 2 av transkripten 2 gånger och kodade materialet på djupet genom att notera allt som verkade intressant i texten. Jag noterade allt som väckte intresse och skrev ner kopplingar som verkade intressanta. Detta kunde vara ord som var återkommande i informanternas berättelser eller summeringar som jag tyckte sammanfattade min tolkning av informanternas svar. Ord som *lyfta, stärka, växa, relationsskapande, acceptans, pedagogik, gemenskap* och *bemötande* började växa fram. I nästa steg började jag utforma teman som jag ansåg fångade essensen av det kodade materialet på en snäppet högre nivå. I detta steg blev det viktigt att inte informanternas egna ord och fraser tappades bort och jag gjorde en poäng av att exempelvis behålla de ord som informanterna själva använt sig av för att skapa mening kring mina frågor samtidigt som detta steg innebar en något mer abstrakt tolkning av materialet som kunde tillåta teoretiska kopplingar. De 4 teman som sedan blev studiens huvudteman började växa fram och skapa ett övergripande ramverk för resultatet och genom detta växte även underteman fram. Nästa steg var att lista mina 4 teman och att leta efter kopplingar i mellan dem samt att ordna dem efter vad som kändes teoretiskt logiskt. Nästa steg i analysen innebar att jag skapade en punktlista under varje huvudtema med underteman som jag sedan markerade med olika färger. Samma färg användes sedan för att markera vart i texten dessa underteman fanns att hitta och vissa nyckelord eller citat i texten markerades. I nästa steg använde jag mig sedan av dessa teman för att analysera de 3 återstående texterna. I detta steg är det enligt Smith & Osborn (2007) viktigt att forskaren är uppmärksam på både upprepningar men även nya infallsvinklar i materialet. I detta steg växte mina teman sig tydligare och de tre sista intervjuerna hjälpte mig belysa dem ur fler perspektiv. De 4 övergripande teman som sedan kom att utgöra grunden för mitt resultat blev till sist: *Relationsbyggande, Skapandet av insocialiserande processer, Inklusion* och *Fokus på det som fungerar*.

6.6 Validitet & reliabilitet

Kvale & Brinkmann (2014) diskuterar hur en studies reliabilitet handlar om hur tillförlitligt studiens resultat är och om resultat skulle ha blivit det samma vid upprepande mätningar. Validitet och reliabilitet handlar enligt författarna mycket om begreppet objektivitet och om

hur forskaren i en kvalitativ studie lyckas hålla sig reflexiv (Kvale & Brinkmann , 2014). Reflexivitet handlar enligt detta resonemang om att forskaren reflekterar över sin egen roll som bidragande faktor i produktionen av den kunskap som uppstår. För mig handlar denna faktor mycket om huruvida jag som forskare har lyckats utforska informanternas upplevelser utan att för den delens skull påverka deras svar. Att ställa öppna frågor var därför av stor vikt för mig och jag undvek exempelvis att ställa ledande frågor med syfte att leda informanterna in på ett redan bestämt spår byggt på min egen förförståelse eller mina fördomar. I stället så var mina frågor öppna och jag strävade efter att ”följa” informanterna i intervjun för att på så sätt hitta teman som gavs mening av dem. Jag ställde ofta klagörande frågor där jag upprepade min tolkning av de svar jag uppfattat att jag fått och gav informanterna möjlighet att berätta för mig om jag förstätt dem riktigt. Vid de tillfällen som jag upplevde att jag behövde sortera i den information jag fick för att lättare kunna begripa den så gjorde jag det även tydligt att de var välkommet att påpeka om jag förstätt dem fel. Efter att jag transkriberat mitt material så skickade jag även ut mina transskript till informanterna och gav dem möjligheten att påpeka om de upplevde att det fanns felaktigheter i materialet. Även detta steg i processen stärker min tilltro till att mitt resultat bygger på ett starkt material och bör betraktas som tillförlitligt. Enligt Kvale & Brinkmann (2014) tillför sådana möjligheter för informanterna att opponera sig ett objektvt värde för en kvalitativ studie vilket ökar studiens trovärdighet och tillförlitlighet.

När det gäller en studies validitet beskriver författarna att detta begrepp handlar om huruvida studien verkligen undersökt vad den var avsedd att undersöka (Kvale & Brinkmann , 2014). Hur stark validiteten är bygger till stor del på valet av metod och hur starkt metoden knyter an till syftet med studien. Gällande valet av metod så anser jag nu i efterhand att min metod undersökt det jag avsett att undersöka. En enkätundersökning eller en stramare intervju hade inte tillåtit informanterna att reflektera kring sin egen roll på samma sätt som de tilläts genom den valda metoden. I mina intervjuer fick jag ofta återgå till min forskningsfråga och undersöka om svaren jag fick från informanterna verkligen var deras uppfattning av hur de arbetade socialpedagogisk. Detta gjorde jag genom att ofta återgå till frågor som ” Skulle du säga att det du beskriver nu är just socialpedagogiskt?” eller ”Tänker du att det finns någonting socialpedagogiskt i det sättet du beskriver att du arbetar nu?” och jag följde även upp med att fråga ”Hur?” eller ” På vilket sätt?” Detta för att hela tiden stärka validiteten i mitt material. Jag har även strävat efter att på ett tydligt sätt redogöra för min datainsamlingsprocess genom att försöka vara så genomskinlig som möjligt i min redogörelse för alla steg i processen från tematisering till rapportering. För att läsaren ska kunna bilda sig en egen uppfattning om mitt material har jag lagt in mycket citat som jag ansett fungerar som bra exempel på informanternas egna utlägg som tydligt beskriver centrala delar i mitt resultat. Jag har även presenterat ett exempel på hur jag har gått tillväga när jag har kodat mitt material i Bilaga 3 där syftet är ett ge läsaren en klar insyn i de olika stegen i analysen.

Del III

7. Resultat

I analysen av mitt resultat växte främst två starka teman fram eftersom de återfanns i samtliga intervjuer och gick som en röd tråd igenom materialet. Dessa två teman var *Relationsskapande* och *Fokus på det som fungerar*. Dessa två teman beskriver även de delar som informanterna själva direkt från start benämnde som centrala delar för socialpedagogiskt arbete i deras yrkesroll.

Mina två resterande övergripande teman skulle jag snarare säga växte fram under intervjun och kanske berodde detta på att informanterna själva inte riktigt hade reflekterat över eller satt ord på den mening detta arbete hade för dem i sitt yrke förens nu. Under intervjutillfällena upplevde jag ibland att informanterna reflekterade över sitt yrke i relation till socialpedagogik på ett sätt som de kanske inte hade gjort tidigare. Detta medförde att vi tillsammans utforskade vilken mening socialpedagogiken egentligen hade för dem och de gav själva exempel på situationer i sitt arbete där temana *Skapandet av insocialiserande processer* och *Inklusion* växte fram.

I samklang med tidigare forskning var det tydligt att informanterna ansåg att deras handlingsutrymme såg olika ut och att de ansåg att detta utrymme även avgjorde hur stort utrymme socialpedagogiken fick i deras yrkesroll (Isaksson, 2014). Hur mycket tid man hade på varje skolan avgjorde enligt flera av informanterna huruvida de hade möjligheten att vara ute bland eleverna och arbeta förebyggande på ett sätt som de ansåg nödvändigt för socialpedagogiskt arbete i rollen som skolkurator. Flera av informanterna upplevde även att det var viktigt vem som var deras chef och en gemensam åsikt som flera av informanterna lyfte fram var att det var en fördel om deras arbete styrdes centralt och inte av rektorn på skolan. Med centralt styre menas här att elevhälsan samordnades via kommunen eller att ens chef hade ansvar över flera områden och skolor. Ett centralt styre gav dem möjligheten att till större del påverka sitt eget handlingsutrymme vilket gav dem möjligheten att arbeta på ett sätt som de ansåg var socialpedagogiskt.

Gällande vilka arbetsuppgifter informanterna ansåg låg på deras bord så framstod det tydligt för mig att dessa skolkuratorer tog ett avstånd från en mer traditionell syn på skolkuratorn som en person som mest hade enskilda samtal med elever och skrev utredningar. Informanterna ansåg samstämmigt att korridorarbete och rastarbete var prioriterat för dem och att detta arbete var någonting som de lade stor vikt vid att lyfta som just socialpedagogiskt arbete i deras yrkesroll. Detta arbete var flera av dem mycket stolta över eftersom de ansåg att detta var vad som gjorde dem till socialpedagoger i rollen som skolkurator. Flera av dem beskrev arbete som även klingar väl samman med Kyriacous (2009) fem dimensioner av vad socialpedagogiskt arbete innebär i skolan. Att informanterna hade ett fokus på lärande ur ett mer socialt perspektiv där socialisation och social utbildning gavs en framträdande roll gick som en röd tråd genom mina intervjuer. Informanterna arbetade även mycket med inkluderande processer på olika nivåer i skolan för de barn och unga som av någon anledning riskerade att marginaliseras.

7.1 Presentation av informanterna

Informant 1

Examen: 2011

Anställning: Kurator/socialpedagog

År i yrket: 3 år

Skola: Grundskola F-9

Informant 2

Examen: 1998

Anställning: Skolkurator (tidigare 11 år som socialpedagog)

År i yrket: 6 år

Skola: Gymnasiesärskola

Informant 3

Examen: 2003

Anställning: Skolkurator

År i yrket: 10 år

Skola: Grundskola F-9

Informant 4

Examen: 2003

Anställning: Kurator/socialpedagog

År i yrket: 3 år

Skola: Grundskola F-9

Informant 5

Examen: 2009

Anställning: Skolkurator

År i yrket: 1 år

Skola: Grundskola F-6

7.2 Relationsskapande

Någonting som samtliga informanter lyfte fram som betydelsefullt i sitt arbete som skolkuratorer och som de själva uppfattade som centralt i socialpedagogiskt arbete i deras yrkesroll var vikten av att bygga relationer. Detta arbete skedde på både individ, grupp och organisationsnivå och informanterna hade olika sätt att ta sig an detta arbete både i enskilda samtal, i gruppverksamhet och på föräldramöten. Någonting som blev tydligt för mig under intervjutillfällena var att många av informanterna såg just den oplanerade tiden i skolan, nämligen raster och övergångar mellan lektionssalar som tillfällen då de arbetade som mest med att skapa trygga relationer till barn och ungdomar eftersom de ansåg att dessa relationer var det som bar upp stora delar av deras arbete. En av de intervjuade beskrev det relationsbyggande arbetet som A och O för främst det förebyggande och främjande arbetet som skolkurator men att det även var rent nödvändigt för arbetet på individnivå. Många elever kanske inte kan tänka sig att komma till skolkuratoren och då ansåg informanterna att det var

skolkuratoren uppgift att skapa relationer även till dessa elever för att kanske långsamt kunna bygga en grund för vidare arbete. Det blev även tydligt att informanterna ansåg det viktigt att bidra med sig själva i dessa korta möten med elever och att de ansåg att man på så sätt ville skapa ett äkta möte. Flera utav dem uttryckte även att detta sätt att betrakta den interaktion som skedde vardagligt i mötet mellan dem och elever och grupper ute i skolans miljö handlade om att skapa äkta samtal och mellanmänniska möten. Informanterna ansåg att detta arbete för dem var just socialpedagogiskt och att de, precis som Buber (2004) såg sig själva som en parter för eleverna i just det skedet av livet som var här och nu.

7.2.1 Att göra sig synlig

Att göra sig synlig ute på skolan var någonting som informanterna lade stor vikt vid. För att hitta utrymmen för dessa mellanmänniska möten och samtal med elever och för att på så sätt kunna bygga relationer som kunde bära utvecklingen framåt såg flera av informanterna det som en självklarhet att vara ”ute bland eleverna där dom är”. Informanterna prioriterade arbetet med att bli ett känt ansikte för barnen, kollegorna och föräldrarna och såg därför till att röra sig ute på rasterna och i korridorerna så mycket som möjligt. Detta arbete ansågs viktigt dels för att bygga relationer till de elever som kanske behövde extra stöd i form av kuratorskontakt men även för att bygga relationer med de elever som inte hade sådana behov. En av informanterna uttryckte att hon ville jobba på detta sätt eftersom hon önskade att förebygga att eleverna själva skulle behöva leta upp henne på rummet. Genom att vara ute bland eleverna där dom befann sig under den oplanerade tiden i skolan, ute på skolgården, i cafeterian och i korridoren träffade hon elever, inte bara vid de tillfällen när de inte mådde bra utan även under tillfällen där de mådde gott och trivdes. Att det alltid kommer finnas elever i behov att extra stöd höll samtliga kuratorer med om men med detta arbete ville man förebygga de akuta kontakterna så mycket som möjligt.

*” Jag vill vara en extra vuxen ..en trygg person som dom kan komma till oavsett. **Det** är mitt tänk. De ska komma till mig oavsett om de är glada eller ledsna. Det ska inte vara bara att du kommer till mig när du har problem. Du ska komma till mig och kunna vara överlycklig också. ” – Informant 1*

Flera av informanterna ansåg att de genom detta fokus på relationsbyggande arbete där de gjorde sig synliga för eleverna ute i miljön där eleverna befann sig hade tagit avstånd från en mer traditionell syn på skolkuratorsrollen som enligt dem inneburit en mer fast position för kuratorn inne på sitt rum. Att vara synlig på de arenor som eleverna tillbringade mycket tid på kunde även innebära att man som skolkurator gjorde sig synlig på nätet. Detta skapade även alternativa vägar för kontakt och gav kuratorn tillträde till fler av de sammanhang där eleverna umgås och spenderar mycket av sin tid. Den mer traditionella rollen skulle enligt detta resonemang inte vara ett framgångsrikt sätt att arbeta med ett socialpedagogiskt fokus enligt informanterna. En utav informanterna berättade att hon ansåg att rollen som skolkurator ibland var främmande för eleverna och att det inte är alla elever som helt enkelt tar en kontakt för att komma och prata. För att det skulle kännas bekvämt för eleverna och för att de skulle

få en möjlighet att lära känna henne under andra, mer avslappnade former rörde hon sig mycket ute på raster där hon lärde känna även de elever som inte önskade komma på samtal. Detta relationsbyggande arbete ansåg flera av informanterna som nödvändigt för att eleverna skulle kunna förväntas komma på samtal i ett senare skede. Flera av de tillfrågade beskrev denna typen av arbete som ”osynligt” arbete i ögonen på andra kollegor på skolan. Kuratorerna beskrev hur detta arbete kanske verkar meningslöst eller onödigt i ögonen på annan personal på skolan men att tiden hon la ute på rast faktiskt var väldigt genomtänkt.

” Det ser ut som att jag inte gör någonting (skrattar). Men jag jobbar ganska mycket och jag brukar säga att när det inte ser ut som att jag jobbar alls, det kanske är då jag jobbar som mest.” – Informant 2

*”Här går man inte till skolkuratoren, man går till **Karolin** och det beror ju på att jag skapat de relationerna ute.” – Informant 3*

Informanterna arbetade även mycket med denna typen av relationsskapande arbete i kontakten men barnens föräldrar och flera av dem gjorde en poäng av att försöka vara med på exempelvis föräldramöten och rundvandringar på skolan för att på så sätt vara en synlig person även för föräldrarna. Att ge föräldrarna information om hur man kunde ta kontakt och att ge dem ett ansikte att känna igen skapade enligt flera av informanterna goda relationer att bygga vidare på och en god grund att luta sig mot i fall man i ett senare skede behövde arbeta närmare varandra kring barnen.

7.2.2 Bemötandet - Att se sig själv som ett redskap och inte som expert

Vikten av att ständigt reflektera över sitt eget bemötande var någonting som var av stor betydelse för samtliga informanter. Någonting som slog mig under flera av intervjuerna var att de betonade sin egen roll som ”redskap” eller ”verktyg” i kontakten med individer och grupper. Att man betraktade sig själv som en viktig del i ett samspel där det egna bemötandet spelade en avgörande roll för relationen som skapades mellan dem och de personer de kom i kontakt med i sitt arbete. Att även använda sig själv som ett redskap i att bemöta elever i korridoren eller på skolgården med leende eller ett hej var också ett aktivt arbete som kuratorerna använde sig av för att visa elever att dom var sedda, för att bekräfta dem. Dessa tankar klingar enligt min tolkning även väl samman med hur Buber (2004) beskriver så kallade ”äkta möten”. I samklang med detta resonemang stod det klart att informanterna såg sig själva som en aktiv deltagare i det samspel som utspelade sig mellan dem och de personer de träffade i sitt arbete.

”Mötet kan vara bara en blick ..att man känner att ..du fattar vad jag sa nu..jag ser dig.”
Informant 4

Dessa möten ute i elevernas verklighet tillät skolkuratorerna och eleverna att verkligen uppleva varandra. Det var tydligt för mig att informanterna ansåg att ett icke-dömande

förhållningssätt var en förutsättning i detta relationsskapande arbete och att ett gott bemötande enligt dem byggde på en öppen inställning till de personer de mötte. Detta var någonting som informanterna ansåg att deras utbildning delvis hade givit dem. Denna ståndpunkt om att inte döma elever, föräldrar eller kollegor utan att bemöta dem på ett sätt där de kände sig sedda och bekräftade var enligt informanterna inte bara en moralisk ståndpunkt utan även den mest framgångsrika metoden att bemöta individer med olika typer av bekymmer med för att lyckas föra processen framåt.

” Det är lätt att döma en individ för att den är så jobbig och att den borde kunna klara det här och den borde förstå. Men det behöver inte alls vara så. Den gör rätt om den kan göra rätt. Det kan finnas helt andra orsaker och att bemöta en individ på det sättet att den skulle vara en jobbig människa det gör man ju inte. Då blir det ju ännu värre. En självuppfyllande profetia typ. ” Informant 1

När de gällde att bemöta föräldrar i utsatta situationer lade informanterna stor vikt vid att tillämpa ett icke-dömande-förhållningssätt. En utav informanterna uttryckte att det är viktigt att man bemöter föräldrar som har det tufft med *respekt*. En annan berättade att hon ansåg att föräldrar gör så gott de kan och att den inställningen var viktig när det kom till att bemöta föräldrar för att gemensamt kunna hitta de vägar framåt som var bäst för barnet. En utav informanterna resonerade kring hur detta bemötande var av stor vikt eftersom mötet med andra personer, när hon är i sin yrkesroll aldrig är jämlikt. Att därför betrakta sig själv som ett redskap och att synliggöra sig själv som just ett verktyg i förändringsarbetet var ett sätt för henne att försöka plana ut den asymmetriska maktrelation som ett möte med en skolkurator, en tjänsteman ofta innebar. Att lägga fokus på individen och att verkligen bekräfta och se personen i stolen framför sig blev ett sätt att försöka jämna ut relationen för att skapa ett äkta möte.

*”Det han eller hon säger betyder någonting, det är väsentligt. Det är liksom **viktigt** och det är inte så att det bara är jag som kan bidra med saker och vet utan personen jag sitter och möter **vet också**. Och vet kanske bäst..” – Informant 2*

Detta sätt att betrakta sig själv som ett redskap i mötet och inte som en expert var någonting som samtliga informanter framhöll som just socialpedagogiskt. Även om detta fokus på bemötande enligt flera av dem även handlade mycket om personligt intresse och människosyn så ansåg de alla att deras utbildning till socialpedagoger hade utvecklat och förstärkt detta fokus. Det fanns här enligt min tolkning även en anknytning till grundläggande socialpedagogiska tankemodeller om individen som kapabel och som genom styrka, makt och kraft kan föra utvecklingen framåt. Detta synsätt är grundläggande för vad man skulle kunna kalla för *empowerment* (Askheim & Starrin, 2007). Denna positiva människosyn gav informanterna en uppgift att sträva efter delaktighet i både samtalet och processen för eleverna eftersom man betraktade dem som ”experten” i sammanhanget. Motsatsen till detta salutogena förhållningssätt skulle enligt flera av informanterna vara att man bemöter människor som att man själv är experten i rummet.

” Jag tror inte att det blir ett möte då. Jag tror att alla människor är sin egen expert.” – Informant 2

Flera av informanterna gjorde även en poäng av att betona vikten av bemötandet när de handledde övrig personal på skolan. Informanterna ansåg att även om bemötandet är någonting som alla vuxna har ett eget ansvar för att reflektera kring i mötet med barn och unga så hade dom ett extra fokus på just det området och bidrog gärna med tankar och funderingar till resten av personalen. En utav dem gav ett exempel på hur hon handlett personalen kring vikten av bemötandet i klassrummet.

”Lek med tanken att du öppnar dörren inifrån, ser varje elev och säger hej och god morgon. Lek med tanken att du har fem lektioner per dag som elev. Du blir sedd och bekräftad vid fem tillfällen.” – Informant 3

En annan utav informanterna lyfte även fram att hon genom att bemöta elever på ett sätt där hon visade att hon inte dömde dem även ansåg att hon skapade en situation av socialt lärande för elever där hon använde sig själv som ett modellerande exempel för hur man kan möta varandra med respekt.

” Om jag kan visa det, att jag bryr mig och lyssnar på vad du säger och försöker ta tag i det. Då tror jag det blir ringar på vattnet liksom. Då kanske den personen någonstans förstår hur den ska vara mot andra. ” – Informant 5

7.3 Skapandet av insocialiserande processer

När informanterna fick frågan om de ansåg att deras arbete innehöll pedagogiska delar så svarade de flesta att de ansåg detta. Flera av dem gjorde dock en poäng av att markera att de absolut inte ansåg att de hade samma arbetsuppgifter som lärarna och att det var viktigt att hålla isär sina arbetsuppgifter från andra yrkeskategorier på skolan. Att arbetet som skolkurator innehöll ett fokus på lärande ur ett mer socialt perspektiv för mina informanter blev dock ganska tydligt, främst i de exempel de gav kring hur de valde att arbeta med värderingar, normer och åsikter hos eleverna.

Detta fokus på just lärande är någonting som flera av informanterna ansåg var just socialpedagogisk och flera av dem använde sig av metoder där syftet var att forma goda värderingar kring sociala frågor. Flera av informanterna uttryckte att man ville bidra till att skapa ”goda samhällsmedborgare” eller ”goda nätanvändare” när de diskuterade värdegrundsarbete. Detta fokus på lärande var även någonting som flera av dem såg som viktigt när det gällde konflikthantering mellan elever. Att stötta elever i att själva hitta vägar att lösa sina konflikter med varandra sågs som en viktig del i ett socialt lärande. Att ”fylla på ryggsäcken” men verktyg att ta med sig ut i världen för att använda sig av i samspel med andra var någonting som flera av informanterna arbetade aktivt med.

Dessa tankar om lärande och skolan som en viktig del i att forma goda samhällsmedborgare knyter enligt min tolkning även an till grundläggande socialpedagogiska tankemodeller kring individen som formar sin identitet i relation till sin omgivning och om skolans som socialisationsinstrument i denna process (Eriksson & Markström, 2000). Flera av informanterna diskuterade även hur arbetet ofta handlar om att eleven ska få syn på sig själv som en del av någonting annat, nämligen den gemenskap som samhället i stort utgör. Att arbeta med värdegrundsfrågor genom att låta eleverna ta del av olika perspektiv och möjligheten att diskutera dessa tillsammans gavs enligt informanterna eleverna möjligheter att spegla sig själva i varandra för att på så sätt forma sin egen identitet.

7.3.1 Att våga möta olikheter

Att lyfta frågor kring värderingar och åsikter och diskutera olika sätt att se på värden och varandra var någonting som flera av informanterna beskrev att de arbetade aktivt med. En utav informanterna arbetade i ett område där det fanns stora problem med rasism mellan olika grupper av elever och hon beskrev att arbetet kring detta handlade mycket om att lyfta olika åsikter med eleverna i grupp för att kunna diskutera det tillsammans. Detta arbete hade enligt informanten ett lärande syfte där man genom att lyfta olika sätt att tänka och diskutera detta tillsammans med eleverna som själva fick ge exempel från sin egen vardag ville bidra till att skapa goda värderingar om allas lika värde, etik och moral.

En annan informant beskrev att hon ansåg att det var viktigt att våga "lyfta på locket" i klassrummet för att diskutera frågor som kanske inte alltid var helt lätta att för lärarna att diskutera med eleverna.

*"Jag kan ju ibland få från lärarna att: Nu har vi haft ett uppsving av kängor och army-byxor och lite symboler och sådär. Ja men diskutera det med eleven, våga **möt** det. Jag kan känna att jag ibland blir den som trycker mer på det. Har du några starka individer i en klass i svenska eller SO som börjar dra igång..då kanske **det** blir mitt pedagogiska uppdrag att faktiskt dra mer i det." – Informant 3*

Genom att inte rygga tillbaka eller bli för osäker i mötet med åsikter och värderingar som samhället i stort kanske uppfattar som fel eller avvikande utan att i stället lyssna in och våga diskutera världen tillsammans med eleverna så skapade skolkuratorerna ofta lärande situationer tillsammans med lärarna i klassrummet. Detta skedde genom gruppaktiviteter, övningar och diskussioner men även i den vardagliga kontakten i korridoren.

7.3.2 Kreativitet som socialpedagogiskt bränsle

I arbetet med individer och grupper använde sig ofta flera av kuratorerna av kreativa inslag för att belysa mångfald och för att få eleverna att se på situationer ur flera perspektiv. Dessa tillfällen hade ett socialt lärande syfte där syftet var att eleverna genom kreativa inläringssituationer skulle ges möjlighet att forma sig själva i relation till sin omgivning.

Samtliga informanter beskrev att de ibland använde sig av värderingsövningar där eleverna fick diskutera och ta ställning till olika dilemman eller påståenden. Flera av informanterna berättade att syftet med dessa övningar ofta var att bidra med nya perspektiv och att ge eleverna möjlighet att spegla sina värderingar och åsikter i varandra. Detta sätt att se på individen som socialt lärande i växelverkan med sin omgivning bygger på grundläggande pedagogiska tankar som socialpedagogiskt arbete grundar sig på. Eleverna fick genom dessa övningar möjligheten att lära sig flera sätt att se på saken och på detta vis forma sin identitet. Dessa övningar tillät även eleverna att få syn på andra värderingar och att träna sig i att möta åsikter som kanske gick stick i stäv med deras egna. Genom att skolkuratoren och läraren spelade upp ett scenario och sedan bad eleverna tänka till om hur man kunde lösa situationen skapades tillfällen av socialt lärande där eleverna fick fundera över moral och etik. Flera utav informanterna gav även exempel på att elever genom rollspel tränat på bemötande och kommunikation genom övningar där de fått prova på hur det känns att bli bemött och att bemöta någon annan på olika sätt. Dessa övningar gav eleverna möjlighet att på ett kreativt sätt öva sig i grundläggande sociala färdigheter i kommunikation. Flera utav informanterna använde även sig själva som ett redskap för att modellerna goda värderingar för att fungera som en förebild för eleverna.

”Barn gör inte som vi säger. Dom gör som vi gör. Det räcker att jag går i korridoren och det ligger två burkar..tar jag upp och lägger i dem i..jag menar det är ju alltid någon som ser det.”

– Informant 3

7.4 Inklusion

Begreppet inklusion var ett begrepp som flera av informanterna använde för att beskriva sitt arbete kring elever vilka på något sätt hamnat utanför eller som riskerade att marginaliseras i skolans värld. Det kunde ofta handla om elever med speciella behov vilka hade svårt att enkelt rätta sig efter den fyrkantiga värld som skolan ofta innebär. Det kunde handla om elever som på något sätt varit utåtagerande mot andra elever eller personal eller som uppvisade andra beteenden vilka gjorde det svårt för dem att vistas i klassrummet. Flera av informanterna beskrev hur de ofta fick lyfta ett inkluderande förhållningssätt vid handledning av annan personal på skolan för att hitta en förståelse och en acceptans för olikheter. Flera av informanterna beskrev hur de arbetat med inkluderande processer gällande elever som blivit placerade utanför klassrummet av olika anledningar. Informanterna använde ord som *”acceptans”* och *”tolerans”* för att beskriva syftet med de inkluderande arbetet på individ, grupp och organisationsnivå.

Ett inkluderande förhållningssätt var någonting informanterna även kopplade till sin utbildning som socialpedagoger. Många av dem ansåg att detta perspektiv var någonting som socialpedagogiken i rollen som skolkurator kunde bidra med.

7.4.1 Vikten av att skapa en inkluderande miljö

Informanterna beskrev att de ofta gjorde observationer i klassrummet där syftet var att kartlägga olika grupp beteenden eller problem i klasser. Flera utav informanterna betonade även vikten att även observera och handleda personal kring miljön omkring eleverna så som placeringar, hur läraren disponerar sin tid i klassrummet, bemötande mellan lärare och elever och andra faktorer som antingen kunde skapa möjligheter eller hinder för elever eller grupper att fungera i skolan.

*”Ibland har jag ju bjudit in mig och gjort klassrumsobservationer där dom tror att jag ska kolla på dom där jobbiga ungarna fast egentligen har jag ju varit inne och kollat på hur lärarna **bemöter** dom där jobbiga ungarna och vad det är som händer.” – Informant 4*

Detta resonemang stämmer även väl överens med hur Madsen (2006) beskriver begreppet inklusion som relevant för socialpedagogiskt arbete. Att kunna lyfta blicken och även undersöka hur andra faktorer än just tillkortakommanden hos individer bidrar till att skapa exkluderande processer i skolan var någonting som flera av informanterna gav exempel på när det beskrev tillfällena då de varit inne och observerat i klassrummet. Några utav informanterna gav även exempel på hur man planerat raster med aktiviteter i syfte att förhindra att någon ofrivilligt hamnade utanför gemenskapen. Detta arbete såg informanterna som förebyggande och delaktighetsfrämjande och en utav informanterna som arbetade på en gymnasiesärskola ansåg att man genom dessa insatser hade ”byggt bort” utanförskapet som annars kunde skapas under rasterna i skolan.

*”Man hänger på rasten men jag tror att många tycker det är roligt om det händer någonting på rasten och då är det enklare också att man då är i ett **sammanhang** och att man **gör** någonting tillsammans. Då glömmen man det där att..då gör man någonting ihop där alla är lika viktiga..” – Informant - 2*

Att alla elever hade möjligheten att delta i en aktivitet under rasten ansåg en av informanterna var av stor betydelse för de elever som annars ofta blev sittande ensamma men även för elevgruppen i stort som fick lära sig ett inkluderande förhållningssätt. Rastaktiviteterna hade enligt en av informanterna även ett pedagogiskt syfte eftersom hon planerat dessa aktiviteter tillsammans med elever i årskurs 6 som sedan fick ansvaret att hålla i aktiviteten. Eleverna hade instruerats att aktiviteten skulle vara anpassad på ett sätt som möjliggjorde allas deltagande och detta gav enligt informanten eleverna i årskurs 6 en möjlighet att växa med ansvaret och att fungera som förebilder för de yngre eleverna. Att behöva tänka till kring hur man kunde utforma en aktivitet även för de små barnen i förskoleklass skapade sociala lärandeprocesser där eleverna i årskurs 6 fick forma om och anpassa leken efter allas förmågor.

*”Tanken är ju att det ska passa så många som möjligt så att de får ett **sammanhang** att vara i. Även om de tycker att de inte har några vänner så kan de vara med **här**. Här är alla välkomna.” – Informant 1*

Detta sätt att arbeta kring skolans miljö för att möjliggöra alla eleverna möjlighet till fullständigt deltagande på jämlika villkor klingar enligt min tolkning väl samman med tankar om delaktighet som socialpedagogiskt perspektiv (Molin, 2004). Genom att tillrättalägga miljön på skolgården hade skolkuratorerna förhoppningar om att skapa en delaktighetsfrämjande skola som var tillgänglig för samtliga elever. Genom att även skapa tankeprocesser där eleverna fick fundera över hur deras lek kunde utformas på ett sätt som möjliggjorde för alla elever att delta skapande man även lärandeprocesser där delaktighet var kunskapsmålet. Att på detta sätt ta fokus på gemenskapen i sig och att arbeta med att vidga den på ett sätt där alla elever ges möjligheten att vara delaktiga var ett sätt för informanterna att arbeta förebyggande med utanförskapande processer i skolmiljön.

7.4.2 Växelverkan mellan individ och grupp

Flera av informanterna diskuterade samspelet mellan individ och grupp när de fick frågor kring hur de arbetar mot utanförskap i skolan. Vid de tillfällen då en elev på något sätt avviker från normen och uppvisar ett beteende som får andra elever att ta avstånd berättade skolkuratorerna att man arbetade med problemet på flera nivåer. Dels erbjöd man eleven i fråga samtal och stöd ute i miljön i form av insatser och resurser beroende på hur problematiken yttrade sig men man arbetade även med gruppen eller klassen kring acceptans och tolerans för olikheter. Man ville på detta sätt ge eleverna strategier för att bättre kunna förhålla sig till olikheter. Även detta arbete handlade om att ge eleverna förutsättningar för att själva kunna axla situationen. Att stärka individens förutsättningar att kunna fungera i skolmiljön handlade för informanterna mycket om att även stärka gruppen. En utav informanterna berättade att hon exempelvis såg denna växelverkan mellan individ och grupp tydligt när det fanns en oro kring elever som agerade utåt. Hon gav ett exempel på hur man arbetat på olika nivåer kring en elev som skulle komma tillbaka till skolan efter en tids frånvaro. Arbetslaget och skolkuratoren arbetade med klassen innan eleven kom tillbaka i syfte att lugna gruppen och att hitta en acceptans kring olikheter.

”Om gruppen kan bli lugn så underlättar det ju oftast för den här individen så att den kan bli lugn. Det blir ringar på vattnet-effekten.” – Informant 1

7.5 Fokus på det som fungerar

Ett starkt fokus som informanterna hade gemensamt var att man höll ögonen på det friska eller det som fungerade hos varje individ. Att inte stirra sig blind på problemet utan att i stället fokusera på styrkor hos elever, föräldrar och kollegor var en strategi som kuratorerna ansåg som en viktig förutsättning för förändring och utveckling. Detta sätt att se på individer och grupper genomsyras även här av ett positivt sätt att betrakta individen som kapabel och som unik. Detta uttryck för att hålla fokus på det som faktiskt fungerade och att ta avstamp i individens styrkor och förmågor var även någonting som informanterna ansåg att deras utbildning hade bidragit med och som klingade väl samman med tankar om empowerment (Askheim & Starrin, 2007). Att ha en acceptans och förståelse för att vi alla har olika

förutsättningar men att vi alla också är bra på någonting var enligt flera av informanterna en viktig grund i ett socialpedagogiskt förhållningssätt i deras yrkesroll. Detta salutogena förhållningssätt bidrog till att man såg sin del i arbetet med personen i stolen framför sig som främst stöttande och som tillrättaläggare av förutsättningar.

7.5.1 Att stärka och att lyfta

Flera av informanterna använde sig av frasen ” *hjälp till självhjälp* ” för att beskriva vad de ansåg vara just socialpedagogiskt i sitt arbete som skolkuratorer. Detta arbete handlade enligt flera av informanterna om att ” *lyfta* ” och att sträva efter att ” *stärka* ” individer för att de själva skulle hitta vägar framåt och ta kontroll över sin situation. Informanterna såg sin roll i detta arbete som just stärkande men att det var individen själv som tillslut skulle ta situationen i egna händer och möta sin utmaningar med hjälp av nya verktyg. Att använda sig utav individens förmågor för att även hitta vägar att fungera bättre i andra situationer var viktigt för att individen skulle få komma till sin rätt och få visa sina förmågor i skolans värld. När en utav informanterna fick frågan om varför hon inte gjorde en poäng av att påpeka för eleverna att det hade gjort fel svarade hon att det berodde på att eleverna redan vet om vad de gör som inte är bra. Det fanns liksom ingen poäng enligt denna informant att exempelvis poängtera att frånvaron var hög. Detta visste eleven redan om. I stället lade hon fokus på att arbeta kring den närvaron som fanns och att öka den. Flera av informanterna uttryckte detta salutogena förhållningssätt som grundläggande för socialpedagogiskt arbete.

”Många gånger hamnar man lätt i det negativa och man tänker på det. Men vi måste också lyfta det positiva och jobba vidare med det så att man inte bara ser hindren. ” – Informant 1

” Det finns ju alltid någonting som fungerar. Och att man då jobbar med det som funkar och som kan vara stärkande... saker som man är bra på, utgå ifrån det. ” – Informant 2

Den egna rollen i förändringsarbetet såg informanterna just som tillfällig och det var viktigt att ha i åtanke att man själv så småningom skulle lämna processen och att individen själv skulle ” *ta rodret* ” . Detta synsätt andas enligt min tolkning av empowerment och syftet med arbetet handlade mycket om vad Freire skulle beskrivit som att i dialog med individen bidra till att denne kunde sätta ord på sin egen tillvaro för att på så sätt ta makten över sin egen framtid (Freire, 1996). Detta tänk gav informanterna även exempel på i arbetet med grupper av elever och personal. I handledning av personal uttryckte flera av informanterna att de ofta lade stor vikt vid att visa att de såg det goda arbete som lärarna lade ner på eleverna. Detta gjorde de just för att *lyfta* och *stärka* personalens tilltro sin egen förmåga eftersom de ansåg att man lätt hamnade i ett negativt fokus på vad man inte lyckats åstadkomma som lärare. Vikten av att fokusera på det som fungerar poängterade informanterna även i handledning av personal. Vikten av att lärarna gav alla elever möjligheten att visa sina förmågor var någonting som informanterna framhöll i mötet med lärare. Att leta efter resurser och inte bara problem hos individer var enligt flera informanter en förutsättning för att elever ska kunna ” *växa* ”.

*” Det handlar om att bygga individen och att tro på den. Att **fånga** den där den är i sitt sammanhang. ” – Informant 2*

7.5.2 Att individen aldrig får bli problemet

Att fokusera på det som fungerar innebär som vi har varit inne på en positiv syn på människan som föränderlig och förmögen att själv axla sin situation under rätt förutsättningar och för informanterna var det även viktigt att poängtera att individen i denna process aldrig får bli problemet. Att ha en förståelse för och en acceptans för att vi alla har olika förutsättningar och att vi fungerar olika menade flera av informanterna var ett viktigt utgångsläge framförallt när man arbetar med individer med avvikande beteenden. Skillnaden, menade en av informanterna med att i stället benämna beteendet som problematiskt var att individen fortfarande sågs som en person med resurser.

”Att se en persons resurser och förmåga och att säga okej idag är ingen bra dag. Så kanske du inte har det men jag ser det ändå och jag vet att du kan mer när du har en bra dag.” – Informant 2

Skolkuratorns uppgift var enligt detta resonemang inte att peka ut individen som problemet utan att i stället försöka förstå hur, när och varför problemet uppstår för att kunna tillrättalägga miljön och utveckla individens starka sidor för att på ett mer framgångsrikt sätt kunna handskas med situationen. Att arbeta *”utanför boxen”* för att hitta kreativa lösningar blev därför viktigt för flera av informanterna i mötet med individer och grupper som andra kanske betraktade som stökiga eller svåra elever. Att tänka på elever och föräldrar som personer som alltid handlar utifrån bästa förmåga var viktigt för att inte befästa negativa förväntningar och skapa hinder för utveckling.

*”Föräldrar gör så gott de kan. För det tror jag. Det är min inställning i alla fall att dom gör så gott dom kan. De gör rätt om de **kan** göra rätt. Sedan om vi inte tycker att det är..det rätta..de gör fortfarande sitt bästa. ” – Informant 1*

Att skilja mellan beteendet och individen blev speciellt viktigt när det inträffat incidenter på skolan där elever hade varit utåtagerande. En utav informanterna ansåg att risken med att peka ut individen som dålig i stället för handlingen var att man då befäster en förväntning på individen om att den skulle vara en dålig människa och att denne sedan agerar utifrån denna förväntning. Utifrån dessa tankemodeller blev det även skolkuratorernas uppgift att observera miljön och att undersöka hur faktorer som placeringar i klassrummet och bemötande från lärare samt upplägg av lektionen spelade in och påverkade situationen för eleven i fråga. Ett skolbeteende som i detta sammanhang skulle kunna ses som ett problematiskt beteende kunde enligt detta resonemang bero på faktorer i miljön som exempelvis placeringar i klassrummet.

Det handlar ju om klassplaceringar..att man tittar..jag får ju ofta till mig att man inte går in i klassrummet för att någon satt på ens plats.” – Informant 3

Att handleda personalen och att lyfta blicken för att kunna betrakta eleven som en del i ett större sammanhang med både främjade och hindrade miljöfaktorer var alltså enligt informanterna en viktig aspekt i socialpedagogiskt arbete i rollen som skolkurator.

8. Slutdiskussion

Med bara slutdiskussionen kvar att skriva ser jag tillbaka på mina frågeställningar och ställer mig själv frågan ”Har jag studerat det jag ville studera?”. Med väldigt lite tidigare forskning att luta mig mot var det omöjligt för mig att på förhand ha en aning om vad resultatet skulle bli och om det ens skulle finnas gemensamma anknytningspunkter i informanternas berättelser om sitt arbete. *Fanns det ens någonting socialpedagogiskt i deras arbete som skolkuratorer?* Efter mina första intervjuer stod det dock klart att det fanns en tydlig röd tråd och att ett socialpedagogiskt perspektiv faktiskt gör någonting med skolkuratorrollen. Att området även är helt outforskat gör studien till en viktig pusselbit i ett system som på flera områden saknar kunskap om socialpedagogiskt arbete.

Det som överraskade mig under intervjutillfällena var hur lika samtliga informanter svarade på frågan om vad socialpedagogik innebar för dem. Att samtliga informanter ringade in ett socialpedagogiskt förhållningssätt i rollen som skolkurator som ett sätt att möta människor och att det fanns någonting unikt med just detta förhållningssätt var någonting som jag inte förväntade mig men som sedan kom att utgöra kärnan i studiens resultat. Studien skapar enligt mig en nyfikenhet om socialpedagogiskt arbete i andra delar av det sociala fältet och det vore spännande att undersöka hur andra yrkesverksamma socialpedagoger använder sig av sin utbildning ute på fältet.

Studiens design och de resultat de tillslut mynnade ut i besvarar min inledande frågeställning och kan enligt min mening användas som ett exempel på socialpedagogiskt arbete i praktiken. Detta exempel är att betraktas som viktigt både för skolan som verksamhet men också för det sociala fältet som, precis som jag sagt tidigare inte direkt kryllar av kunskap kring socialpedagogik. Förhoppningsvis så har mina informanter och jag lyckats ge läsaren en bild som visar att Kejsaren inte alls är naken och att socialpedagogik innehåller ett spännande fokus på socialt lärande och ett salutogent förhållningssätt som även kan överföras till andra verksamheter på det sociala fältet. Jag skulle säga att studien fångar någonting viktigt som tidigare inte belyst, nämligen det unika med socialpedagogiken och hur den hör hemma i våra skolor.

Att se skolan som ett socialisationsinstrument och som en arena för gemenskap gör skolan och den situation som den just nu befinner sig i till en fråga som berör oss alla. Skolan är idag en av de få starka gemenskaper som ännu finns kvar i ett samhälle med allt flyktigare

sammanhållning. De lärandeprocesser som tar plats för våra barn och unga i deras vardag formar dem som individer och tillåter dem att få syn på sig själva i ett större sammanhang. I relation till den gemenskap som skolan utgör kan vi även ur ett socialpedagogiskt perspektiv förstå den som både inkluderande och exkluderande. De utanförskapande processer som stänger individer ute ur gemenskapen redan i tidig ålder riskerar att sätta igång snöbollseffekter även inför vuxenlivet. Med fokus på inklusion och vikten av att skapa en inkluderande miljö bidrar socialpedagogen i sin roll som skolkurator till att förebygga dessa exkluderande processer. Detta arbete ger mina informanter flera exempel på. Ett inkluderande förhållningssätt och en förmåga att lyfta blicken för att se de faktorer som PISA slår fast som diskriminerande i det svenska skolsystemet idag var någonting som informanterna i denna studie själva ansåg att socialpedagogiken bidrar med (Ekström & Wester, 2013). Ur ett samhällsperspektiv blir detta fokus på inklusion oerhört viktigt om vi är intresserade av ett samhällsbygge som refererar till oss alla.

För att sticka ut hakan och lägga mig i den fråga som lärarförbundet driver kring fler yrkesgrupper i skolan så skulle jag säga att denna studie även gett mig kött på benen att hävda att vi behöver fler *socialpedagoger* i den svenska skolan. Med en allt större växande lärarbrist och diskussion om att lägga resurser på att anställa fler yrkeskategorier i skolan blir detta fokus på korridorarbete, rastarbete och mellanmänniska möten mellan elever och personal med ett socialt fokus värdefullt. Jag vill hävda, precis som mina informanter att om vi vill forma goda samhällsmedborgare och bidra till sunda värderingar så behöver vi fånga eleverna där och då i deras vardag.

Studiens resultat knyter an till tidigare forskning genom att det fungerar som ett exempel på hur socialpedagogiskt arbete i skolan skulle kunna se ut. Att exemplet bygger på skolkuratorsrollen och inte på ett socialpedagogiskt förhållningssätt i rollen som exempelvis lärare skapar dock en ny infallsvinkel att betrakta socialpedagogiken i skolan utifrån. Resultatet visar att socialpedagogen i rollen som skolkurator väljer att lägga sin tid på arbetsuppgifter som kanske inte hade varit självklara för en mer traditionellt lagd skolkurator. Flera utav informanterna berättade även själva att de medvetet tog avstånd från en mer traditionell syn på sin yrkesroll och att kärnan i deras arbete var att använda sig själv som ett redskap ute i de miljöer där eleverna tillbringade sin tid. Studiens resultat skolkuratorn ur ett nytt perspektiv, nämligen ett socialpedagogiskt perspektiv där skolkuratorn ser sig själv som en del i de lärandeprocesser eleverna deltar i ute i korridoren eller i cafeteria. Gällande framtida forskning hoppas jag att studien kan inspirera till fortsatta studier kring praktiskt socialpedagogiskt arbete även i andra delar av de sociala fältet och att den på så sätt kan bidra till att sätta socialpedagogiken på kartan. Vilka andra arenor skulle kunna dra nytta av ett socialpedagogiskt perspektiv? Hur arbetar socialpedagoger i andra delar av fältet och vad särskiljer dessa tjänstemän från andra socialarbetare?

Mina tankar såhär i efterhand är även att studien kan fungera som ett diskussionsunderlag i de kommuner och verksamheter där en socialpedagogisk utbildning fortfarande inte betraktas som lämplig i rollen som skolkurator. För att egentligen kunna diskutera frågan sakligt krävs en kunskap om socialpedagogiskt arbete som bygger på konkreta exempel snarare än tradition

eller segmenterade åsikter. Detta problem är inte heller sällsynt för skolkuratorsrollen utan exempel på att socialpedagoger inte ges tillträde till vissa positioner återfinns även i andra delar av det sociala fältet. Jag vill hoppas och tro att socialpedagogiken just nu gör entré i delar av det sociala fältet som tidigare varit låsta till andra yrkesgrupper. Jag hoppas att min studie kan bidra med att lyfta fram det unika som händer i mötet mellan det pedagogiska och det sociala och att socialpedagogiken i framtiden bör ha en självklar roll både i skolans värld men även i andra delar av det sociala fältet.

Slutligen vill jag även säga någonting om vad studien bidragit med för mig personligen och vilka insikter den givit mig under forskningsprocessen. Att få lyssna till dessa erfarna kloka individer som utan invändningar bjöd in mig till deras skolor och berättade om sin vardag och sina erfarenheter i sitt yrke skapade inspiration och en yrkesglädje i mig personligen. Flera av de kreativa arbetsmetoderna som dessa skickliga socialpedagoger använde sig av i sin roll som skolkuratorer gav mig egna idéer som jag definitivt kommer att använda mig av i mitt eget arbete i framtiden.

Flera av skolkuratorerna uttryckte att de kändes spännande att faktiskt få sätta ord på vad de ansåg att deras utbildning bidrog med eftersom de själva hade mycket egna tankar om detta och att det även skulle bli spännande att få ta del av arbetet i efterhand. Jag vill avsluta med att säga att jag hoppas att jag gjort er rättvisa och att studien bidrar med att även *stärka* och *lyfta* er i sin yrkesroll, precis som den gjort för mig.

Litteraturförteckning

- Åstrand, J. J., 2016. *Debatt: Anställ fler yrkeskategorier för att klara lärarbristen*, Stockholm : Lärarförbundet.
- Askheim, O. P. & Starrin , B., 2007. *Empowerment i teori och praktik*. 1 red. Malmö: Gleerups utbildning AB.
- Buber, M., 2004. *Det mellanmännsliga*. 4 red. Ludvika: Dualis förlag AB.
- Dalen, M., 2007. *Intervju som metod*. 1 red. Malmö : Gleerups utbildning AB.
- Ekström, A. & Lindvert, J., 2015. *Skolverkets lägesbedömning 2015*, Stockholm : Skolverket .
- Ekström, A. & Wester , A., 2013. *PISA 2012 15-åringars kunskaper i matematik, läsförståelse och naturvetenskap*, Stockholm: Skolverket.
- Eriksson, L., 2013. Inledning. i: L. Eriksson, G. Nilsson & L. A. Svensson , red. *Gemenskaper Socialpedagogiska perspektiv*. Göteborg: Daidalos AB.
- Eriksson, L. & Markström, A.-M., 2000. *Den svårfångade socialpedagogiken*. 1 red. Lund : Studentlitteratur .
- Ezechil, L., 2013. Social pedagogy - a new paradigm in Romanian school education?. *Elsevier Ldt*, 23 04.
- Freire, P., 1996. *pedagogy of the oppressed*. 2 red. England: Penguin books.
- Gustavsson, A., 2010. Vår tids socialpedagogik. i: M. Molin, A. Gustavsson & H. Hermansson , red. *Meningsskapande och delaktighet Om vår tids socialpedagogik*. Göteborg: Daidalos AB.
- Hämäläinen, J., 2013. Vad gör pedagogiken >>social<<?. i: L. Eriksson, G. Nilsson & L. A. Svensson , red. *Gemenskaper Socialpedagogiska perspektiv*. Göteborg: Daidalos AB.
- Holm, L.-E. & Ekström, A., 2014. *Vägledning för elevhälsan*, Falun : Skolverket och socialstyrelsen .
- Isaksson, C., 2014. *Skolkuratorers handlingsutrymme – gränser, legitimitet och jurisdiktion*, Umeå : Socialvetenskaplig tidskrift.
- Kvale, S. & Brinkmann , S., 2014. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3:2 red. Lund : Studentlitteratur AB .
- Kyriacou, C., 2009. The five dimensions of social pedagogy within schools. *Pastoral care in education*, 27 05, pp. 101-108.
- Kyriacou, C. & Zuin, A., 2016. Cyberbullying and moral disengagement: an analysis based on a social pedagog of pastoral care in schools. *Pastoral care in education* , 29 01, pp. 34-42.
- Madsen, B., 2006. *Socialpedagogik Integration och inklusion i det moderna samhället*. 1:2 red. Lund : Studentlitteratur .
- Molin, M., 2004. *Att vara i särklass – om delaktighet och utanförskap i gymnasiesärskolan*, Linköping : Linköpings universitet Institutionen för beteendevetenskap.
- Monteiro-Leitner, J. o.a., 2006. *The Role of the Rural School Counselor: Counselor, Counselor-in-Training, and Principal Perceptions.*, Illinois : Professional School Counseling.
- Skolverket, 2016. www.skolverket.se. [Online]
Available at: <http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D3574>
[Använd 06 04 2016].
- Smith, J. A. & Osborn , M., 2007. *Interpretative phenomenological analysis*, London: Sage.
- Vetenskapsrådet, 2002. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*, Stockholm : Vetenskapsrådet.

Bilaga 1

Informantbrev

Detta är ett brev till er skolkuratorer som anmält intresse om att delta i min studie kring socialpedagogiskt arbete i rollen som skolkurator. Du tillfrågas härmed om deltagande i denna undersökning och nedan följer lite information kring genomförandet av intervjuerna. Jag heter Alexandra Drott och studerar till socialpedagog på högskolan väst i Trollhättan där jag för tillfället avslutar min sista termin på programmet genom att skriva en c-uppsats.

Studiens syfte är att undersöka hur socialpedagoger uppfattar att de arbetar socialpedagogiskt i sitt yrke som skolkuratorer. Genom denna studie vill jag ge exempel på hur man kan fånga just det socialpedagogiska arbetet i praktiken. Deltagandet är helt frivilligt och man kan när som helst under studiens gång välja att avsluta sitt deltagande om så önskas.

Genomförande: Jag kommer att genomföra enskilda intervjuer med 4-6 skolkuratorer som jag kommit i kontakt med på olika sätt. Min tanke är att intervjun kommer att ta ungefär en timma och ni väljer själva en lämplig tid och plats som känns passande för er att genomföra intervjun på. Min önskan är att kunna spela in intervjuerna om detta känns bekvämt för er som deltar.

Konfidentialitet och nyttjande: Jag kommer att eftersträva största möjliga konfidentialitet och ingen obehörig kommer att få ta del av de uppgifter ni lämnar till mig. Materialet kommer att sammanställas till en c-uppsats där alla informanter kommer att aidentifieras på ett sätt som innebär att information inte kommer att kunna kopplas till er som individer. Uppsatsen kommer sedan att publiceras och den kommer vara tillgänglig för allmänheten. Självklart får även ni ta del av den färdiga uppsatsen.

Vid eventuella frågor eller funderingar som dyker upp antingen innan, under eller efter intervjutillfället kan man kontakta mig via e-post på alexandra.drott@hotmail.se. eller via telefon på 073-6729130. Min handledare heter Anna Johansson och hon är universitetslektor på högskolan väst. Henne kan man nå via mail på anna.johansson@hv.se.

Tack så mycket för er tid!

Vänliga hälsningar Alexandra Drott

Bilaga 2

Intervjuguide

Namn:

Yrke:

Antal år i yrket:

Utbildningsbakgrund och utbildningsår:

Skulle du kunna börja med att beskriva vad socialpedagogik innebär för dig?

Vilka är dina huvudsakliga arbetsuppgifter arbetsuppgifter?
(*Individ, grupp och organisationsnivå*)

Skulle du säga att din utbildning som socialpedagog påverkar dig i ditt arbete? *Hur?*

Finns det delar i ditt yrke som du skulle beskriva som pedagogiska? *Vilka? Vad gör dem pedagogiska?*

Vad skulle du säga att socialpedagogiken bidrar med i skolans värld?

Hur skulle du beskriva att du arbetar på individnivå med elever som av någon anledning hamnar utanför gemenskapen?

Hur skulle du beskriva att du arbetar på gruppnivå med elevgrupper där enskilda elever av någon anledning hamnat utanför gemenskapen?

Hur skulle du beskriva ditt arbete med föräldrar i socioekonomiskt utsatta positioner?

Vilka utanförskapande processer kan du se i skolans värld och hur upplever du att man kan arbeta förebyggande för att motverka dessa?

Hur skulle du beskriva ditt förhållningssätt till elever som av olika anledningar har svårt att passa in i skolan och/eller bland de andra eleverna?

Hur reflekterar du kring din egen roll i dina samtal med elever/föräldrar och kollegor?

Bilaga 3

Tabell kodningsexempel

<i>Text ur transskript</i>	<i>Kod</i>	<i>Undertema</i>	<i>Övergripande tema</i>
Att man inte ska ge..försöka att inte ge lösningarna. Utan att de ska komma på lösningarna själv.	Individen som aktör Stärka individen Salutogent förhållningssätt	Att stärka och att lyfta	Fokus på det som fungerar
Men i någon klass körde vi (kort paus) lite rollspel för att visa på ..alltså vi typ spelade upp den situationen som..som brukade vara i klassrummet, jag och läraren.	Rollspel Kreativitet Moralövningar	Kreativitet som socialpedagogiskt bränsle	Skapandet av insocialiserande processer
Sedan gäller det ju att möta upp och skapa platserna. Det tror jag är jätteviktigt för "Pelle" går inte till kuratorn.	Korridorarbete Bygga relationer	Att göra sig synlig	Relationsskapande
Jag sitter ofta i möten där jag sitter och säger att vi har klassplaceringar. Dom barnen som mår gott av det och behöver det mår ännu bättre och de som inte behöver det mår inte dåligt av det.	Inklusion Miljöns påverkan Barn med behov	Vikten av att skapa en inkluderande miljö	Inklusion

Högskolan Väst
Institutionen för individ och samhälle
461 86 Trollhättan
Tel 0520-22 30 00 Fax 0520-22 30 99

www.hv.se